

บทที่ 2

กรอบแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของกรอบแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะกล่าวในบทนี้ จะแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ

1. สถานภาพ บทบาทของสตรีไทยและการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรี
2. กรอบแนวคิดทฤษฎี
3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. สมมติฐานในการวิจัย
5. อธิบายขอบข่ายทางทฤษฎีสำหรับสมมติฐานแต่ละข้อ
6. สรุปตัวแปรในการวิจัย
7. ระดับการวัดตัวแปร

1. สถานภาพ บทบาทของสตรีไทยและการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรี

1.1 สถานภาพและบทบาทสตรีไทย

สถานภาพและบทบาทของสตรีไทยในอดีต

ในสังคมไทย ความเชื่อและค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพของหญิงชายในอดีตนั้นปรากฏให้เห็นชัดเจนในสุภาษิต คำพังเพย และวรรณกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในสังคม รวมทั้งส่งผลต่อการอบรมสั่งสอนและเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนของหญิงชายเรื่อยมา

“ชายเป็นช้างเท้าหน้า หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” เป็นตัวอย่างคำพังเพยที่เราใช้แสดงถึงสถานภาพของชายและหญิงในครอบครัวที่เป็นที่นิยมในสังคม คือการยกย่องหรือถือว่าชายเป็นผู้นำครอบครัว ส่วนหญิงเป็นผู้ตาม

นอกจากนี้ ยังมีคำสอนถึงการปฏิบัติตนต่อสามี การปฏิบัติตนต่อบิดามารดา การเลือกคู่ครอง การครองตน รวมทั้งกิจกรรมารยาทที่ถูกต้องดีงามสำหรับหญิง ในวรรณคดีอื่น ๆ อีกหลายเรื่อง อาทิ ในกฤษณาสอนน้องคำฉันท์ โอวาทพระสตรี พิภกสอนเบญจกายคำกลอน และขุนช้างขุนแผน ตอนนางเกสรสอนนางสร้อยทอง เป็นต้น ซึ่งวรรณกรรมเหล่านี้ล้วนเน้นให้หญิงมีความเรียบร้อย สงบเสถียรอ่อนน้อม ขยันขันแข็ง ประหยัด และที่สำคัญคือต้องรู้จักหน้าที่ของภรรยาที่ดี คือต้องรู้จักปรนนิบัติสามีเคารพบนอบต่อสามีเสมือนเป็นแต่เพียงข้างเท้าหลังที่ติดตามข้างเท้าหน้าเท่านั้น ดังเช่น ในตอนหนึ่งของสุภาวดีสอนหญิงคำกลอนของสุนทรภู่ที่ว่า (พจนานุกรม อัยราชวงศ์, 2521 : 2-3 อ้างถึงใน สภาสตรีแห่งชาติ, 2518 : 34)

“เกิดเป็นหญิงก็ให้เห็นว่าเป็นหญิง อย่าทอดทิ้งภริยาอัชฌาตย์
เป็นหญิงครึ่งชายครึ่งอย่าพึงใจ ใครเขาไม่สรรเสริญเมินอารมณ์”

วรรณคดีไทยยังได้สะท้อนถึงแบบอย่างของผู้หญิงสมัยก่อนว่ามีฐานะทางสังคมต่ำกว่าชาย ดังที่ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (2514 : 120-121) ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า

“ ตัวละครฝ่ายหญิงมักจะไม่มียศหรือยกย่องความเห็น หรือแสดงบทบาทของผู้นำหรือแม่แต่จะเป็นผู้ตัดสินใจเอง มีบางเรื่องที่ปรากฏว่าหญิงเป็นผู้นำในบางครั้ง แต่ก็มักจะมาในรูปของการแปลงกายเป็นชายนั้นแสดงว่าสังคมยอมรับ image ของผู้ชายในฐานะผู้นำได้ แต่ไม่ยอมรับ image ของผู้หญิงให้เป็นผู้นำ เมื่อผู้หญิงไม่มีโอกาสแสดงความเป็นผู้นำลักษณะนิสัยใจคอของผู้หญิงจึงค่อนข้างจะเป็นไปในทางยอมเป็นเบี้ยล่างโดยไม่มีปากมีเสียง ยอมรับว่าตนด้อยกว่าชายในทุกกรณี นิสัยของบรรดานางในวรรณคดีจึงมักเน้นไปในทาง ซื่อสัตย์ต่อสามี กตัญญู และยกย่องให้สามีมีอำนาจตัดสินใจทุกอย่างในชีวิตของตน”

คติทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาของคนส่วนใหญ่ในชาติก็ถือว่าชายมีค่ามากกว่าหญิง โดยจะเห็นได้จากการที่ชายเท่านั้นที่จะมีสิทธิบวชเป็นพระภิกษุได้ แม้ว่าในระยะแรกหญิงจะบวชเป็นพระภิกษุได้ แต่ก็ไม่เท่าเทียมกับชาย และต่อมาก็ไม่มีการอนุญาตให้หญิงบวชได้อีกจะทำได้เพียงการบวชชีซึ่งก็ไม่ถือว่าได้กุศลแรงเท่ากับชายที่บวชเป็นพระภิกษุ นอกจากนี้ยังมีคติโบราณที่เชื่อกันว่าถ้าผู้ชายไปผิดลูกเมียคนอื่น ตายไปจะต้องตกนรกพร้อมกับหญิงคู่ เมื่อใช้โทษกรรมในนรกเสร็จแล้ว ชายนั้นต้องไปเกิดเป็นหญิง เป็นกะเทย และเป็นสัตว์ที่ถูกตอนอีกอย่างละ 500 ชาต แล้วจึงจะไปเกิดเป็นผู้ชายอีกได้ ซึ่งก็เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นความเชื่อว่า ผู้ชายมีค่ามากกว่าผู้หญิง (สภาสตรีแห่งชาติ, 2518: 2)

ด้วยอิทธิพลจากชนบทรวมเนียมประเพณีและความเชื่อแต่โบราณที่ให้คุณค่าแก่ชายมากกว่าหญิง และกำหนดให้หญิงมีหน้าที่หลักในการปรนนิบัติสามี การเลี้ยงดูบุตร และการดูแลบ้านเรือนนี้เองที่ทำให้การศึกษาสำหรับหญิงไทยในอดีตจึงเป็นเพียงการฝึกหัดอบรมเกี่ยวกับกิริยามารยาท และการบ้านการเรือนเท่านั้น มิได้มุ่งหวังในการให้การศึกษาเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองได้ และการที่หญิงไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาทัดเทียมกับชาย ก็ทำให้เกิดแนวโน้มที่หญิงจะต้องพึ่งพาผู้ชายมากขึ้น โดยเฉพาะในสังคมเมืองหลวงซึ่งมีอาชีพหลักคืออาชีพรับราชการเป็นอาชีพที่เปิดโอกาสให้เฉพาะชายเท่านั้น และเป็นอาชีพที่มีรายได้พอเลี้ยงดูครอบครัว และชำระหนี้สินได้อย่างสบาย ทำให้ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องออกไปประกอบอาชีพใด ๆ เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว รวมทั้งการที่หญิงจะออกไปทำงานเลี้ยงครอบครัวยังเป็นเรื่องที่สังคมสมัยก่อนไม่นิยม ถือว่าเป็นคนชั้นต่ำหาเช้ากินค่ำ ดังนั้นบทบาทของผู้หญิงจึงจำกัดอยู่เพียงภายในครอบครัวเท่านั้น (สภาสตรีแห่งชาติ, 2518 : 43-46)

สถานภาพและบทบาทของสตรีไทยในปัจจุบัน

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วสืบเนื่องจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลให้สถานภาพและบทบาทของสมาชิกภายในสังคมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย สถานภาพและบทบาทของสตรีไทยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด คือ สถานภาพและบทบาทในด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ สตรีไทยเป็นจำนวนมากได้เข้ามามีบทบาทในด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ การศึกษา สังคม ฯลฯ มากขึ้น แทนที่จะรับภาระหน้าที่เฉพาะในครอบครัวเพียงอย่างเดียวเช่นในอดีตเท่านั้น

กล่าวโดยสรุป สาเหตุสำคัญที่ทำให้สตรีไทยเข้ามามีบทบาทในด้านเศรษฐกิจหรือการประกอบอาชีพก็คือ (นงเยาว์ ธราศรีสุทธิ, 2526 : 89-91)

1. ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจเกิดภาวะเงินเฟ้อ ราคาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกที เป็นเหตุให้ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอันเกิดมาจากรายได้ที่ชายเป็นผู้หาเลี้ยงไม่เพียงพอกับความต้องการในการใช้จ่ายเลี้ยงดูให้ครอบครัวได้มีการอยู่ดีกินดีนัก ดังนั้นสตรีในเขตเมืองมักต้องหางานทำเพื่อเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวและเก็บออมเพื่อเสถียรภาพของครอบครัว มีบ้างที่สตรีบางคนทำงานเพื่อต้องการเป็นอิสระทางด้านเศรษฐกิจจากชาย ส่วนสตรีในชนบทถือเป็นแรงงานสำคัญในการช่วยทำไร่ทำนาเก็บเกี่ยวพืชผลมานานแล้ว

2. ค่าจ้างแรงงานเมื่อเทียบกับต้นทุนในการทำงานบ้าน จะเห็นได้ว่าการที่ค่าแรงมีแนวโน้มสูงขึ้นในระยะยาวทำให้สตรี ซึ่งแต่เดิมมิได้เข้าสู่กำลังแรงงาน เริ่มเข้าสู่กำลังแรงงาน เนื่องมาจากการที่สตรีต้องทำงานบ้านอย่างเดียวถือว่า เป็นการสูญเสียและมีต้นทุนสูงและรายได้ที่สตรีได้รับจากการทำงานนอกบ้านอาจจะมีค่ามากกว่าจะซื้อหาเครื่องมือเครื่องใช้ไฟฟ้ามาช่วยทำงานได้มากขึ้น เป็นการช่วยประหยัดเวลา ประหยัดแรงกายในการทำงานบ้าน หรือแม้แต่มีค่ามากกว่าจะจ้างคนมาช่วยทำงาน

3. การศึกษาและค่านิยม ปัจจุบันสตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้นกว่าแต่ก่อนจึงต้องการใช้ความรู้ที่เล่าเรียนมาให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประกอบกับแนวคิดและค่านิยมเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยถือคติว่า สตรีต้องเป็นช้างเท้าหลังนั้นเริ่มหมดสมัยไปตามกาลเวลา สตรีปัจจุบันต้องการแสดงความสามารถตามความรู้ที่ได้เรียนมา ต้องการยกระดับความรับผิดชอบให้แพร่หลายออกไปจนเท่าเทียมบุรุษ ต้องการได้รับชื่อเสียงเกียรติยศเพิ่มขึ้นด้วยความสามารถของตนเองมากกว่าจะรอรับจากบุรุษ เป็นต้น

4. ความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้นทั้งภาคเอกชนและรัฐบาล จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับที่ผ่านมา เป็นสาเหตุให้เกิดความต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก การขยายตัวในหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล การขยายตัวด้านอุตสาหกรรม ธุรกิจ และบริหารของเอกชน รวมทั้งรัฐวิสาหกิจได้กระตุ้นให้สตรีสนใจทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้เพิ่มขึ้น

5. สาเหตุอื่น ๆ เช่นความจำเป็นที่สตรีต้องรับภาระเลี้ยงดูครอบครัวเนื่องมาจากการเป็นหม้ายเพราะสามีถึงแก่กรรมหรือหย่าร้าง หรือแม้สตรีโสดที่ช่วยตนเองได้

การที่สตรีออกมาประกอบอาชีพนอกบ้าน เป็นเหตุให้สตรีมองเห็นคุณค่าของตนเอง ในฐานะที่เป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งในสังคมที่มีส่วนรับผิดชอบต่อสังคมเท่ากับบุรุษ แต่สตรียังมีโอกาสน้อยกว่าบุรุษอยู่มาก ทั้งในด้านค่าตอบแทนและโอกาสในความก้าวหน้าทางหน้าที่การงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงที่มักจะถูกสงวนไว้สำหรับบุรุษเท่านั้น นอกจากนั้นบุคคลทั่วไปยังคงมีความคิดว่าสตรีมีความสามารถด้อยกว่าบุรุษ แม้แต่ในหมู่สตรีด้วยกันเองก็ยังคงมีความคิดดังกล่าวนี้ซึ่งหากพิจารณาอย่างจริงจังและจะเห็นได้ว่าสตรีไม่ได้มีความสามารถด้อยกว่าบุรุษแต่อย่างใดเลยนับได้ว่าความคิดดังกล่าวเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อความก้าวหน้าในด้านการประกอบอาชีพของสตรีเป็นอย่างยิ่ง

แม้ว่าขณะที่ออกมาทำงานนอกบ้านนั้น ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังคงต้องรับผิดชอบการทำงานบ้าน การดูแลบุตร หรือการปรนนิบัติสามีตามหน้าที่ของมารดาและการยาตามความนิยมที่มีมาแต่ดั้งเดิมก็ตาม แต่การออกมาทำงานนอกบ้านของภรรยาทำให้มีสามีเข้ามามี

ส่วนช่วยภรรยาทำงานบ้านเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้สามีและภรรยาเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับการแบ่งงานหรือการแบ่งบทบาทตามประเพณี ซึ่งได้แก่ความคิดที่ว่าสามีมีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว ส่วนภรรยาควรดูแลบ้าน ทำอาหาร และเลี้ยงลูก ไปสู่ความคิดว่าสามีภรรยาควรช่วยกันหาเลี้ยงครอบครัว และช่วยกันทำงานบ้านตามความเหมาะสม ทำให้ภรรยาเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจเรื่องสำคัญ ๆ ของครอบครัวเพิ่มขึ้นและทำให้เปลี่ยนแปลงความคิดที่ว่าสามีควรเป็นใหญ่ในครอบครัว ไปสู่ความคิดว่าสามีภรรยาควรมีอำนาจเท่าเทียมกันมากขึ้น (นภาภรณ์ หะวานนท์, 2525)

นอกจากนี้ สถานภาพและบทบาทของสตรีไทย ในด้านสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น กล่าวคือ สตรีไทยมีอิสระเสรีภาพในการออกสังคมมากขึ้น สามารถคบหาสมาคมกับเพศตรงข้ามได้กว้างขวาง นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มกันก่อตั้งเป็นสมาคมหรือชมรมต่าง ๆ เพื่อดำเนินกิจกรรม อันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยส่วนรวมซึ่ง การรวมกลุ่มของสตรีนี้ แสดงให้เห็นว่า สตรีไทยต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของตนเองไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมมากขึ้น

สำหรับสถานภาพและบทบาทสตรีในด้านการประกอบอาชีพนี้ นักวิชาการและผู้มีความรู้ได้ให้ข้อคิดเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่านานาทรคนะ

สมศรี สุกุลนันทน์ (อ้างถึงใน จีรติ ดิงศภัทรี, 2528 : 13) กล่าวว่าสตรีได้รับการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ต่อสังคมและต่อประเทศชาติมาโดยลำดับ แต่ผู้ชายยังคงมีทัศนคติต่อบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงเหมือนเดิม ดังนั้น การพัฒนาสตรีจะไม่สัมฤทธิ์ผลถ้าไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ชายและการพัฒนาสตรีจึงไม่ควรแยกผู้หญิงออกจากผู้ชาย การพัฒนาใด ๆ ในโลกนี้จะขาดความร่วมมือระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายโดยใกล้ชิดไม่ได้ ในการจะให้ผู้หญิงรวมพลังกันในเรื่องเศรษฐกิจนั้น สมัยก่อนผู้ชายเป็นฝ่ายหา ผู้หญิงเป็นผู้ใช้ พอสังคมเปลี่ยนไปผู้หญิงจำเป็นต้องหารายได้มาจุนเจือครอบครัว แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ทิ้งบทบาทเดิมต้องดูแลลูก ดูแลสามี ผู้หญิงปัจจุบันนี้จึงต้องมีวิธีการจัดการเวลาอันมีค่าของตัวเองในการจัดการทั้งบทบาท ดูแลครอบครัว และหารายได้

สุธีรา ทอมสัน และเมทีนี พงษ์เวช ได้กล่าวไว้ใน "ผู้หญิงไทย : สถานภาพและบทบาทที่เปลี่ยนแปลง" (2538) ว่า อุปสรรคที่สกัดกั้นความก้าวหน้าในทางอาชีพของข้าราชการมีอยู่บ้างในระบบราชการ นอกเหนือจากทัศนคติของผู้มีอำนาจแต่งตั้งซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาย การมอบหมายงานนั้นก็อาจจะแตกต่างกันสำหรับชายและหญิง การขาดการสนับสนุนจากทั้งชายและหญิงก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ขัดขวางความก้าวหน้าของข้าราชการหญิงได้

ปรัชญา เวสารัชช์ อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้กล่าวถึงอุปสรรคต่อการที่ข้าราชการหญิงจะก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งระดับสูงในแ่งมุมของผู้ชายว่า “ในตำแหน่งผู้บริหารระดับสูง สถานภาพของผู้หญิงอาจไม่เหมาะสมกับงานที่ต้องใช้ลูกเล่น ใช้ความตุงตักในเรื่องที่ทำหาย เมื่อเข้าระบบนานเข้า เพศหญิงก็就会被กลั่นกรองออกไปจากตำแหน่งที่ต้องใช้ลักษณะเฉพาะ บางครั้งในเรื่องของการแข่งขันอาจจะต้องใช้วิธีการสกปรกรุนแรง สับปลับ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้ชายมี. . . ในเรื่องค่านิยมการยอมรับอย่างว่าแต่เพศชายจะไม่ยอมรับเลย ผู้หญิงด้วยกันเองบางทีก็ไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน ส่วนค่านิยมของสังคมก็เช่นกัน ผู้นำต้องเป็นเพศชาย ถ้าหากจะเป็นหญิงละก็ จะต้องมาจากข้อยกเว้นต้องมีการทดสอบลองของ ลองเชิงกันสารพัด. . . ปัญหาด้านจิตใจและอารมณ์ก็เป็นอุปสรรคสำคัญเมื่อเวลาที่ต้องตัดสินใจ ฝ่ายชายจะยึดหลักเกณฑ์ได้ดีกว่า เช่น การพิจารณาเลื่อนขั้นให้ผู้ได้บังคับบัญชา ฝ่ายหญิงอาจพลิกไผ่ได้ในขั้นสุดท้ายเพียงรู้ว่าแม่ของเพื่อนข้าราชการเจ็บป่วยเป็นโรคร้าย ก็เกิดความสงสาร และก็จะไปกล่อมให้คนอื่นเห็นใจด้วย เพื่อเปิดทางให้ชั้นข้าราชการผู้นำสงสารคนนั้น. . . ลักษณะความซื่อสัตย์ของเพศหญิงที่มากเกินไป บางครั้งก็เป็นอุปสรรคได้เหมือนกัน การพิจารณาเบิกจ่าย ผู้หญิงใช้ข้อมูลและเวลาในการตัดสินใจเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจไม่เป็นที่ถูกใจเจ้านายได้” (ศักดิ์ชัย เจริญบุญญมี, 2537 : 5)

คุณจันทิมา จตุรภัทร์ ผู้จัดการธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด สาขาบางเขน ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของสตรีที่เป็นนักบริหารในวารสารคลังสมองไว้ว่า “ในเรื่องความสามารถนั้นชายและหญิงมีเท่า ๆ กัน ถ้าไม่นับงานที่ต้องใช้แรงซึ่งผู้หญิงต้องด้อยกว่าแน่นอนเพราะเป็นเรื่องทางกายภาพ ซึ่งภาพในแ่งของงานธนาคาร ผู้จัดการหญิงและชายอาจแตกต่างกันเรื่องความใจกล้า เช่น กล้าปล่อยเงินกู้ ความคล่องตัวของผู้ชายมีสูง สำหรับการไต่เต้าไปสู่ตำแหน่งผู้บริหารของผู้หญิงนั้นยังคงมีอุปสรรคอยู่ ยิ่งตำแหน่งสูงเท่าไรผู้หญิงก็จะมีโอกาสน้อยเท่านั้น เรื่องการวางตัวต่อผู้บังคับบัญชาก็มีปัญหาในตอนแรกโดยเฉพาะผู้บังคับบัญชาชายจะไม่ค่อยยอมรับเท่าใดนัก (อ้างถึงใน กุลยา ธรรมจินดา, 2537:40)

ดร.กาญจนา แก้วเทพ ได้ทำการวิเคราะห์บทบาทสตรีในสถาบันต่าง ๆ ของไทยไว้ในวารสารสังคมพัฒนา ปีที่ 19 ฉบับที่ 5 (2534) หน้า 47-54. โดยเสนอสิ่งที่สตรีไทยควรจะทำเพื่อแสดงบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสมนั้นมีอยู่ 2 ประเภท

1. อุปสรรคที่เกิดมาจากตัวสตรีเอง ซึ่งหมายถึง

- ด้านการศึกษา แสวงหาความรู้ ที่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สตรีไม่สามารถแสดงบทบาทของตนได้อย่างเต็มภาคภูมิเนื่องจากขาดการศึกษา สตรีไม่ใส่ใจต่อแหล่งข่าวสารที่เป็นสาระประโยชน์ แต่ชอบด้านบันเทิงมากกว่า เช่น ดูละครโทรทัศน์ อุปสรรคดังกล่าวนี้ สตรีต้องปรับปรุงตัวเอง ต้องมีนิสัยรักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองในรูปแบบต่าง ๆ

- ความสามารถในการคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ความสามารถดังกล่าวนี้ ก็คือ การมีความมั่นใจในตัวเอง ภาคภูมิใจในความเป็นหญิง รู้ถึงจุดเด่นและข้อเสียของตนเอง คนในสังคมมักคิดเสมอว่า หญิงต้องเป็นผู้ตามชายเสมอ แต่จริง ๆ แล้วผู้หญิงมีความสามารถในการเรียนรู้ทุกอย่างเท่ากับผู้ชาย เพียงแต่ขาดโอกาสเท่านั้น

- การกล้าแสดงออก ผู้หญิงมักขาดความกล้าหาญ ไม่กล้าแสดงออก โดยเฉพาะถ้าเป็นการพูดต่อหน้าชุมชน หรือการที่ต้องแสดงความคิดเห็นในคนหมู่มาก แต่ในทางกลับกัน เมื่อภายหลังการประชุมดังกล่าวแล้วเสร็จกลับคุยกันอย่างเสียงดัง หรือเรียกได้ว่า แข่งกันคุยทีเดียว การแสดงออกและความกล้าหาญไม่ได้หมายถึง การรบราฆ่าฟันกับใคร เพียงแต่ต้องการให้ผู้หญิงแสดงความคิดของตัวเอง กล้ายืนหยัดในหลักการของตัวเองบ้าง

2. อุปสรรคที่เกิดมาจากเงื่อนไขภายนอก

เงื่อนไขภายนอกนี้หมายถึง สิ่งที่ไม่ได้เกิดจากตัวผู้หญิงเอง แต่เป็นปัจจัยด้านอื่นที่มากกระทบต่อผู้หญิงจนเกิดอุปสรรค เงื่อนไขภายนอกนั้นก็ ได้แก่ กฎหมายที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงดำรงตำแหน่งบางอย่าง, ครอบครัว และงานบ้านก็เป็นอีกอุปสรรคหนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้หญิงไม่สามารถปลีกตัวไปทำงานเพื่อชุมชนหรือในที่ห่างไกลได้ ทางที่ดีที่สุดสำหรับอุปสรรคอันนี้คือต้องได้รับความช่วยเหลือจากคนในครอบครัวของผู้หญิงเอง

1.2 การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิของสตรีไทย

มีคำกล่าวว่า ผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ ถูกกดขี่และตกอยู่ในสภาพที่เสียเปรียบผู้ชาย ในแทบทุกด้าน ผู้ชายมองผู้หญิงว่าเป็นดอกไม้ เป็นเครื่องเล่น หรือเป็นวัตถุทางเพศทั้ง ๆ ที่ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการผลิตและการสร้างสรรค์สังคม ตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ในช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ผู้หญิงเริ่มมีการตื่นตัวในด้านเสรีภาพ และความเสมอภาคเท่าเทียมทางเพศเพิ่มมากขึ้น เกิดมีขบวนการในการเรียกร้องสิทธิสตรีที่จะพึงได้รับการปฏิบัติอย่างสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมได้ก่อรูปร่างและมีพัฒนาการของตัวมันเองมาตั้งแต่อดีต ในช่วงของการปฏิวัติของฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1830 เริ่มมีการเรียกร้องสิทธิเสมอภาค

สำหรับผู้หญิงเป็นครั้งแรก (1748-1793) โอลิวิเยร์ เดอกูจ นักปฏิวัติหญิงชาวฝรั่งเศส ได้ยื่นขึ้นในที่สมัชชาแห่งชาติเพื่อประกาศ "สิทธิสตรี 17 ข้อ" เธอกล่าวว่า "ถ้าผู้หญิงมีสิทธิจะถูกประหารด้วยกิโยตินเท่าผู้ชาย เธอก็จะต้องมีสิทธิทางการเมืองด้วยเช่นกัน" และแล้วปี 1793 เธอก็ถูกประหารด้วย กิโยติน โดยขอกล่าวหาว่า "ละเลยคุณธรรมที่เพศหญิงพึงยึดมั่น" (เฟมินิสต์, 2533 : 1)

ความตื่นตัวในการเรียกร้องสิทธิของสตรีในประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มเมื่อปี ค.ศ. 1960 (The Women's Liberation Movement) สำหรับกระแสการเรียกร้องสิทธิสตรีของไทย เริ่มขึ้นครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีสตรีไทย 2 คน ชื่ออำแดงเหมือนและอำแดงจั่น ได้เรียกร้องสิทธิที่พึงมีพึงได้ของตน ในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยอำแดงเหมือนเรียกร้องที่จะเลือกคู่ครองตามที่ตนปรารถนา ส่วนอำแดงจั่น ได้ถวายฎีการ้องทุกข์ว่าตนไม่ยินยอมให้สามีนำตนไปขายเป็นทาส จากการต่อสู้เรียกร้องของสตรีไทยทั้งสองทำให้รัชกาลที่ 4 ทรงตระหนักถึงความไม่เป็นธรรมที่ผู้หญิงได้รับในระบบขายเป็นใหญ่สมัยนั้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกกฎหมายเก่า "เห็นผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน" และทรงตราพระราชบัญญัติใหม่ โดยใช้ชื่อว่า พระราชบัญญัติ ผัวขายเมีย ซึ่งมีใจความสำคัญว่า สามีจะขายภริยาก็ได้ ถ้าหากภริยายินยอมด้วย รวมทั้งทรงประกาศให้สตรีที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ มีสิทธิเลือกคู่ครองของตนเองได้ (สหพันธ์สมาคมนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย, 2520:2)

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศเลิกทาสนับตั้งแต่นั้นมา ทั้งสตรีและบุรุษก็พ้นจากการถูกซื้อขาย สิทธิของสตรีไทยจึงเริ่มดีขึ้นกว่าแต่ก่อน (สุภัทรา สิงหลกะ, 2525:101-102) จากการปกครองประเทศให้ทันสมัย ทำให้ชนชั้นกลางเริ่มเข้ามามีบทบาทโดยเฉพาะผู้หญิงชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาสูงเหล่านี้ได้กลายเป็นผู้นำในการเรียกร้องสิทธิสตรี ประเด็นสำคัญที่ผู้หญิงสมัยนั้นเรียกร้องคือ ให้มีการออกกฎหมายผัวเดียวเมียเดียว เนื่องจากระบบขายมีภรรยาหลายคน ทำให้เกิดปัญหาสังคมหลายอย่างตามมา เช่น ปัญหาภรรยาเดิมและบุตรถูกทอดทิ้ง และที่สำคัญคือ การเพิ่มจำนวนโสเภณีเด็กมากขึ้น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2478 จึงมีการประกาศใช้กฎหมายผัวเดียวเมียเดียว (ชลธิชา พันธุ์พานิช, 2537:48)

ขบวนการรณรงค์เพื่อความเสมอภาคระหว่างหญิงชายเริ่มมานานแล้ว หนังสือสตรีไทย (2468) พยายามกระตุ้นให้มีการจัดตั้งสมาคม "อุปถัมภ์นารี" เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หญิงโสเภณีและผู้หญิงที่ตกทุกข์ได้ยาก ถึงแม้ว่าสมาคมอุปถัมภ์นารีมิได้กำเนิดขึ้นแต่นั้นว่าเป็นก้าวแรกของการแสดงเจตนาปรารถนาให้มีการจัดตั้งองค์กรสตรี การจัดตั้งองค์กรสตรีที่เป็น

รูปธรรมเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2475 ชื่อว่า “สมาคมนิสิตไทยแห่งกรุงสยาม” ซึ่งจัดตั้งโดยกลุ่มสตรีชนชั้นกลางที่มีการศึกษา มีเป้าหมายที่ทำงานร่วมกับผู้หญิงกรมกรด้วย

กระแสการเรียกร้องสิทธิสตรีในสมัยนั้น ก่อให้เกิดปฏิกิริยาในหมู่ผู้ชายร่วมสมัยมิใช่น้อย เมื่อผู้หญิงออกหนังสือสำหรับผู้หญิงในระยะแรก ก็มีการสงสัยในหมู่ผู้ชายว่าหนังสือเหล่านั้นเขียนโดยหญิงแท้จริงหรือไม่ นั่นก็คือ ผู้ชายยังไม่เชื่อผู้หญิงจะมีความสามารถพอที่จะทำกิจกรรมอย่างนี้ได้ เมื่อผู้หญิงเรียกร้องสิทธิเท่าเทียมทางการศึกษา ผู้ชายก็ออกโรงตอบโต้ว่าหน้าที่ของผู้หญิงคือการเป็นแม่บ้านแม่เรือน หลักสูตรการศึกษาของผู้หญิงก็ควรเน้นหนักไปในด้านนั้น และเมื่อผู้หญิงโจมตีระบบหลายภรรยาของผู้ชาย ผู้ชายก็แปรเจตนาว่าผู้หญิงเรียกร้องสิทธิเสมอภาคต้องการมีสามีให้เท่าเทียมผู้ชาย ปฏิกริยาของชายดังกล่าวทำให้ผู้หญิงที่ตื่นตัวในเรื่องสิทธิเสมอภาคสรุปว่า ผู้ชายเหล่านั้นยังอ่อนการศึกษา ด้อยสติปัญญาที่จะเข้าใจในเรื่องสิทธิ และความเสมอภาคระหว่างเพศได้ (ชลธิชา พันธุ์พานิช, 2537 : 49)

บรรยากาศทางการเมืองของประเทศภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จะพบว่ามีการตื่นตัวทางการเมืองของชนชั้นกลางที่เป็นผู้มีการศึกษาให้เขตเมืองหลวง โดยเริ่มจากสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นทางการเมืองและเคลื่อนไหวเรียกร้องความเสมอภาคให้สตรีไทย

ปี พ.ศ. 2504 ในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับแรก ซึ่งเป็นการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยในด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในสังคม โดยเฉพาะการศึกษาแผนใหม่ส่งผลให้ผู้หญิงมีโลกทัศน์กว้างขึ้น กระแสการรวมกลุ่มของสตรีในสมัยนั้นที่ปรากฏเด่นชัดออกมาในรูปกร รรวมกลุ่มของสตรีชนชั้นสูงและสตรีชนชั้นกลางในสาขาอาชีพต่าง ๆ เช่น สมาคมธุรกิจสตรี สมาคมแพทย์สตรี สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย สภาสตรีแห่งชาติ ฯลฯ (ชลธิชา พันธุ์พานิช, 2537:50) แนวดำเนินการอยู่ในลักษณะมุ่งยกระดับสถานภาพของสตรีโดยอาศัยการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายที่จะจำกัดกิจกรรมขององค์กรสตรี ไม่ให้เกี่ยวข้องกับการเมือง (สุธีรา ทอมสัน, 2537 : 17)

ในปี พ.ศ. 2516 ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลครั้งใหญ่ วันที่ 14 ตุลาคม (วันมหาวิปโยค) ได้เกิดกลุ่มพลังสตรีที่มีบทบาททางการเมืองอย่างสำคัญซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกนิสิตนักศึกษา และปัญญาชน เช่น กลุ่มผู้หญิง มธ. กลุ่มผู้หญิง รามคำแหง กลุ่มผู้หญิง จุฬาฯ พวกนี้มีบทบาทสำคัญในการเข้าร่วมโครงการพัฒนาชนบทของมหาวิทยาลัย โครงการรณรงค์เพื่อสิทธิสตรี โดยเฉพาะชุมนุมนิสิตหญิง คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งจัด

พิมพ์หนังสือ “ขบวนการดอกไม้งาน” ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลา ได้เพียงเดือนเศษ “ขบวนการดอกไม้งาน” สะท้อนถึงแนวคิด หลักการ เสรีภาพ ความเสมอภาคของสตรี โดยการเรียกร้องให้สังคมและผู้หญิงสร้างค่านิยม ทศนคติใหม่ต่อสถานภาพของสตรี ทั้งในการ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ภาพพจน์ของสตรียุคใหม่จะต้องก้าวเข้ามามีบทบาท รับผิดชอบต่อการสร้างสรรค์สังคมทัดเทียมผู้ชาย (ชลธิชา พันธุ์พานิช, 2537 : 51) นอกจากนี้ การรวมกลุ่มของนักเรียนสตรีตามโรงเรียนต่างๆทั้งในเมืองและต่างจังหวัดในช่วงวิกฤต 13 ตุลาคม 2516 ก็เป็นเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในการปกครองประเทศในขณะนั้น (นงเยาว์ ธาราศรีสุทธิ, 2526 : 113)

ในปี พ.ศ. 2518 กลุ่มสตรีที่จัดตั้งขึ้นในระยะนี้ มุ่งยกระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของผู้หญิง พยายามขจัดกฎหมายต่าง ๆ ที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี รวมทั้งพยายามที่จะให้เกิดความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในทุก ๆ ด้าน การดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ดังกล่าวนี้นั้น เน้นกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ คือ จัดการฝึกอบรม ฝึกงานร่วมกันเพื่อต่อสู้รณรงค์ สร้างเครือข่ายในเรื่องข้อมูล และจัดตั้งศูนย์ที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน ถึงแม้จะได้มีความพยายามที่จะดำเนินการในด้านต่างๆ เพื่อเสริมสร้างสถานภาพของสตรีมาอย่างต่อเนื่องก็ตาม ปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้หญิงประสบก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงหรือลดลงมากเท่าใดนัก ในขณะเดียวกันปัญหาบางประการก็ได้ขยายวงกว้างขึ้น ขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีของกลุ่มพลังสตรีในช่วงหลังปี พ.ศ. 2518 นั้น ได้ปรับกลยุทธ์ในการดำเนินการไปบ้าง เพราะ ฉะนั้นกิจกรรมในช่วงนี้จะต่างจากที่ผ่านมา ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การพัฒนาสตรีตาม แนวเดิมนั้น เน้นที่ผู้หญิงเพียงฝ่ายเดียวแต่ในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนจุดมุ่งหมายที่จะแก้ไข ปัญหาของผู้หญิงโดยพิจารณาเชื่อมโยงไปถึงผู้ชายด้วย ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลง แนวความคิดนี้ เห็นได้จากประเด็นเรื่องโสเภณี แต่เดิมนั้นกลุ่มสตรีจะมุ่งแก้ปัญหาโดยการให้ การศึกษาอบรมผู้หญิงเพื่อสกัดกั้นมิให้ก้าวเข้ามาสู่อาชีพนี้ แต่ปัจจุบันกลุ่มสตรีได้ต่อสู้โดยชี้ให้เห็นถึงด้านอุปสงค์ของปัญหาโสเภณี และเน้นทั้งด้านการให้การศึกษาและการลงโทษ ผู้ชายซึ่งเป็นผู้ให้บริการ (สุธีรา ทอมสัน, 2537 : 17)

2. กรอบแนวคิดทฤษฎี

ในการศึกษานี้จะใช้กรอบแนวความคิดเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรม (Innovation) แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาท (Role) แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (Sex-Role) แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (Sex-Role Ideology) และแนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (Reference Group) เป็นแนวทางในการศึกษา ทั้งนี้เพราะปัจจุบันยังไม่มีทฤษฎีทางสังคมวิทยา ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งที่จะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับการยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์หญิงได้อย่างครอบคลุม จำต้องอาศัยการผสมผสานระหว่างแนวความคิดต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรม (Innovation)

การยอมรับนวัตกรรม หมายถึง การตัดสินใจที่จะนำนวัตกรรมหรือสิ่งใหม่นั้นไปใช้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะคิดว่านวัตกรรมนั้นเป็นวิถีทางที่ดีกว่ามีประโยชน์กว่านวัตกรรมต่างๆ มิได้ถูกยอมรับโดยใช้เวลาเท่าๆ กัน นวัตกรรมบางอย่างอาจใช้เวลาเพียง 5-6 ปีก็ถูกยอมรับ แต่นวัตกรรมบางอย่างต้องใช้เวลาานมากอาจจะต้องถึง 5-10 ปีก็ได้ ตัวอย่างเช่นในการยอมรับวิธีการเรียนการสอนคณิตศาสตร์แผนใหม่ในสหรัฐอเมริกาต้องใช้เวลาประมาณ 5-6 ปี จึงเป็นที่ยอมรับ แต่ในขณะเดียวกันในการยอมรับแนวความคิดเรื่องโรงเรียนอนุบาลของโรงเรียนรัฐ ต้องใช้เวลา 50 ปี จึงเป็นที่ยอมรับ (สุรพล ไทยประเสริฐ, 2539:9)

Everatt M. Rogers (1968 : 81-85) ได้กล่าวถึงกระบวนการยอมรับนวัตกรรม ซึ่งมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นของการตระหนักหรือตื่นตัว (Awareness) เป็นขั้นที่บุคคลรับทราบว่ามีสิ่งใหม่เกิดขึ้น แต่ยังไม่ขาดข้อมูลเกี่ยวกับนวัตกรรมนั้น
2. ขั้นของการสนใจ (Interest) เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มมีความสนใจในรายละเอียดของนวัตกรรมโดยเริ่มศึกษาข้อมูลหรือหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับนวัตกรรมนั้น
3. ขั้นของการประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นที่บุคคลจะทำการประเมินผลในสมองของตน โดยลองนึกว่าถ้าตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมนั้น จะให้ผลดีและผลเสียอย่างไรบ้าง

4. **ขั้นของการทดลอง (Trial)** เป็นขั้นที่บุคคลได้ตัดสินใจนำนวัตกรรมมาทดลองปฏิบัติในวงจำกัดก่อน ถ้าได้ผลดีก็จะได้นำไปปฏิบัติจริงๆ ต่อไป

5. **ขั้นของการยอมรับ (Adoption)** เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยอมรับนวัตกรรม โดยนำมาใช้อย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้การยอมรับยังขึ้นอยู่กับทัศนคติของบุคคลอีกด้วย

Charles R. Foster (1952 : 119 อ้างถึงใน สุภาวดี คุณวัฒน์, 2521 : 12) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดทัศนคติว่าขึ้นอยู่กับเหตุ 2 ประการคือ

1. เกิดจากประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคลหรือสถานการณ์ ทัศนคติจึงเกิดขึ้นในตัวบุคคลจากการได้พบได้เห็น ได้คุ้นเคย ฯลฯ โดยถือว่าเป็นประสบการณ์ตรง (Direct Experience) ส่วนการได้ยิน ได้เห็นรูปภาพ หรือได้อ่าน แต่มิได้พบเห็น มิได้ประสบกับของจริงด้วยตนเอง ถือว่าเป็นประสบการณ์โดยทางอ้อม (Indirect Experience) เนื่องจากทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการรับทราบ เมื่อรับทราบแล้วก็เกิดความคิดต่อสิ่งนั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นไปในทางดีหรือไม่ดีก็ได้ ดังนั้นถ้าบุคคลไม่มีประสบการณ์แล้วเขาก็จะไม่มีทัศนคติต่อสิ่งนั้น

2. **ค่านิยมและการกำหนดมาตรฐานในค่านิยม** เนื่องจากกลุ่มชนในแต่ละกลุ่มอาจจะมีค่านิยมไม่เหมือนกันได้ ฉะนั้นทัศนคติต่อสิ่งเดียวกันแต่อยู่คนละกลุ่มกันก็อาจจะมี ความแตกต่างกันได้ การที่บุคคลในบุคคลหนึ่งจะมีทัศนคติดีหรือไม่ดีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ค่านิยมหรือมาตรฐานของกลุ่มที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่

จากแนวความคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าการศึกษากการยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์ผู้หญิงจัดว่าเป็นการศึกษากการยอมรับนวัตกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการเนื่องจากคนขับรถเมลล์ผู้หญิงในสังคมไทยยังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับพนักงานขับรถเมลล์ผู้ชาย สังคมอาจจะต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรในการยอมรับบทบาทดังกล่าว ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะการยอมรับของกลุ่มประชาชนผู้ใช้บริการรถโดยสารประจำทางแบบธรรมดาของ ขสมก. ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวนับได้ว่ามีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับพนักงานขับรถเมลล์ผู้หญิงมากกว่าประชากรกลุ่มอื่นๆ จึงมีแนวโน้มที่จะสามารถศึกษาวิเคราะห์ถึงปฏิกิริยาที่มีต่อพนักงานขับรถเมลล์ผู้หญิงได้เป็นอย่างดี และในการ

ให้การยอมรับพนักงานขับรถเมล์หญิงอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับว่าประชาชนผู้ใช้บริการรถโดยสารประจำทางแบบธรรมดาของขสมก. มีการรับรู้และมีความเข้าใจในการกระทำหรือการปฏิบัติหน้าที่ หรือเคยมีประสบการณ์ในการใช้บริการจากพxr. หญิงอย่างไร ซึ่งจะทำให้ประชาชนผู้ใช้บริการรถโดยสารแบบธรรมดาสามารถตัดสินใจและแสดงความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ มีความชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งที่พxr. หญิงได้ปฏิบัติต่อตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของคนขับรถเมล์ผู้หญิงตลอดจนสามารถยกย่องให้บริการ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นจุดของการตัดสินใจที่จะให้ประชาชนผู้ใช้บริการรถโดยสารประจำทางแบบธรรมดาเกิดการยอมรับหรือไม่ยอมรับพนักงานขับรถเมล์ผู้หญิงในที่สุด

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

ในการศึกษาครั้งนี้ คงไม่สามารถละเอียดที่จะไม่กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ได้ การเข้าใจทฤษฎีบทบาทจะทำให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ได้ ดังนั้นสมาชิกทุกคนในสังคม จึงควรที่จะเรียนรู้บทบาทของกันและกันว่าเมื่อไรเวลาไหน และที่ใด บุคคลควรจะแสดงบทบาทอย่างไรจึงจะเหมาะสมอันเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย

ทฤษฎีบทบาทมีการมองใน 2 ลักษณะ คือ แนวโครงสร้างและแนวปฏิสังสรรค์ สัญลักษณ์นิยม ในลักษณะแนวโครงสร้างนิยมนั้น บทบาทจะถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ในสังคม ถูกคาดหวังไว้ว่าบุคคลในสถานภาพใดควรมีบทบาทอย่างไร เมื่อบุคคลเข้าดำรงในสถานภาพนั้นๆ ก็จะมีบทบาทตามที่สังคมคาดหวังไว้ เช่นนั้น และบุคคลอื่นๆ ก็คาดหวังบทบาทของผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ตามที่คิดว่าเป็นค่านิยม บรรทัดฐานที่กำหนดให้มีบทบาทพฤติกรรมนั้นๆ ส่วนการมองบทบาทในแนวปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์นิยม จะให้ความสำคัญกับกระบวนการ (Process) ซึ่งบุคคลจะทำความเข้าใจได้ว่า บุคคลอื่นให้ความหมายและคาดหวังกับตนเองอย่างไรในการที่จะมีบทบาทในสังคม อันจะเกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีการ ปฏิสังสรรค์ทางสังคม (Social Interaction) ต่อกัน

แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาถึงทฤษฎีบทบาทโดยทั่วไปคงต้องเชื่อมโยงทั้งการวิเคราะห์แนวโครงสร้างนิยาม และการวิเคราะห์ของพวกปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์นิยมเข้าด้วยกัน

มีนักวิชาการทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทยให้คำนิยามรวมทั้งแนวความคิดไว้หลายท่าน ดังนี้

Garden (1937 อ้างถึงใน กัญญสิริ บุญทัน, 2540 : 11-12) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. ความคาดหวังในบทบาท (Role Expectation) เป็นบทบาทตามความคาดหวังของผู้อื่นหรือเป็นบทบาทที่สถาบันองค์กรหรือกลุ่มสังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ที่บุคคลนั้นครองตำแหน่งอยู่

2. การรับรู้บทบาท (Role Conception) เป็นการรับรู้ในบทบาทของตนว่าควรจะมีบทบาท และสามารถจะมองเห็นบทบาทของตนเองได้ตามการรับรู้ (Perceived Role) ซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับความต้องการของบุคคลนั่นเอง ทั้งนี้การรับรู้ในบทบาทและความต้องการของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลตลอดจนเป้าหมายในชีวิตและค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

3. การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role Acceptance) ซึ่งเกิดขึ้นได้เมื่อมีความสอดคล้องกันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม และบทบาทที่ตนเองรับรู้อยู่ การยอมรับบทบาทนี้เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความเข้าใจในบทบาท และการสื่อสารระหว่างสังคมของบุคคลนั้น ทั้งนี้เพราะว่าบุคคลไม่ได้ยินดียอมรับบทบาททุกบทบาทเสมอไป แม้ว่าจะได้รับการคัดเลือกหรือถูกแรงผลักดันจากสังคมให้รับตำแหน่ง และมีบทบาทหน้าที่ปฏิบัติตาม เพราะถ้าหากว่าบทบาทที่ได้รับนั้นทำให้ได้รับผลเสียหายหรือเสียผลประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้งกับความต้องการหรือค่านิยมของบุคคลนั้น ผู้ครองตำแหน่งอยู่ก็พยายามหลีกเลี่ยงบทบาทนั้นไม่ยอมรับบทบาทนั้นๆ

4. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role Performance) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพแสดงจริง (Actual Role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคมคาดหวังหรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้และตามความคาดหวังของตนเอง การที่บุคคลจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับของการยอมรับบทบาทนั้นๆ ของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้นอยู่ ซึ่งเนื่องมาจากความสอดคล้องกันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคมและการรับรู้บทบาทของตนเอง

งามพิศ สัตย์สงวน (2538 : 73) กล่าวไว้ว่า สถานภาพเป็นตำแหน่งแต่บทบาทคือ การกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทมักเป็นของ

คู่กัน คือ เมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วย แต่ไม่เสมอไป ซึ่งบทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับการคาดหวัง จากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่างๆ ของพ่อ เช่น เลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียน อบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดู และอื่นๆ อีก เป็นต้น

สุพัตรา สุภาพ (2539 : 26) กล่าวว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ เป็นที่น่าสังเกตว่าบทบาทนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามตัวบุคคลที่มีสถานภาพนั้น นอกจากนี้ การมีสถานภาพก็ไม่จำเป็นต้องมีบทบาทเสมอไป

จากความหมายของบทบาท สามารถสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลต้องกระทำเมื่อดำรงสถานภาพใดสถานภาพหนึ่งหรือตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งการกระทำหรือรูปแบบพฤติกรรมดังกล่าว เป็นผลมาจากความคาดหวังของบุคคลอื่นๆ ในสังคม รวมทั้งความคิดเห็นของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ เองด้วย ดังนั้นในการศึกษาถึงเรื่องการยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์ผู้หญิง กรอบแนวคิดทฤษฎีบทบาทเป็นแนวทางชี้ให้เห็นว่า การที่บุคคลจะให้การยอมรับผู้หญิงที่ขับรถเมล์อย่างไรมัน ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นมีความคาดหวังบทบาท (Role Expectation) ในความคิดความเชื่อว่า ผู้หญิงนั้นอยู่ในสถานภาพใด ควรมีบทบาทพฤติกรรมอย่างไร โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้บรรทัดฐานต่างๆ ของสังคมเป็นสำคัญ

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (Sex-Role)

Spencer (1979:114-134) ให้ความหมายบทบาททางเพศ (Gender Roles หรือ Sex Roles) ไว้ว่า หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่ได้รับการนิยามหรือกำหนดจากสังคม วัฒนธรรมนั้น ว่าพฤติกรรมใดที่เหมาะสมสำหรับเพศชายหรือเพศหญิง เช่น I may also cook, care for children, be devoted to a man, and so on. ซึ่งต่างกับเอกลักษณ์ทางเพศ(Gender หรือ Sexual Identity) ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลพิจารณาว่าตนเป็นสมาชิกของเพศนั้น ๆ เช่น I feel sure that I am a woman. เป็นต้น บทบาททางเพศเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าเอกลักษณ์ทางเพศ เนื่องจาก บทบาททางเพศขึ้นอยู่กับ การยอมรับของสังคมนั้นเป็นสำคัญ

Angrist (1969 อ้างถึงใน Spence and Helmreich, 1978 : 14) ได้นิยาม บทบาททางเพศว่าเป็นสิ่งที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ในการแยกความแตกต่างระหว่างชายกับหญิงตามความคาดหวังของสังคม ซึ่งมีได้หมายถึงบทบาทอันได้แก่ พฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงที่ถูกกำหนดไว้สำหรับชายและหญิงเท่านั้น แต่ยังรวมถึง คุณสมบัติภายใน เช่น คุณลักษณะทางบุคลิกภาพที่สามารถใช้แยกความแตกต่างระหว่างเพศอีกด้วย

Broverman (1972 : 61-64 อ้างถึงใน ศศิพร สิทธิพันธุ์ ,2539 : 13-14) ได้อธิบายบทบาททางเพศว่าเป็นลักษณะพฤติกรรมของเพศชายและหญิง โดยพบว่า ลักษณะต่างๆ ไปของเพศชายจะมีความก้าวร้าว รักความเป็นอิสระไม่เอาแต่อารมณ์ มีความกระตือรือร้น มีเหตุมีผล ชอบการแข่งขัน มีทักษะในทางธุรกิจ มีความตรงไปตรงมา ไม่รู้สึกเจ็บปวดง่าย รักความก้าวหน้า ตัดสินใจเด็ดขาด ไม่ชอบร้องไห้ มีความเป็นผู้นำ เชื่อมมั่นในตนเอง มีความทะเยอทะยานมักใหญ่ใฝ่สูง สามารถแยกแยะอารมณ์ออกจากความคิด ไม่ชอบฟังฟัง มีความคิดว่าผู้ชายนั้นเหนือผู้หญิงเสมอ ไม่ค่อยชอบการพูดคุยมีลักษณะขวนผ่าซาก เป็นคนกระด้าง ไม่ค่อยรับรู้ถึงความรู้สึกของผู้อื่น ไม่ค่อยเคร่งศาสนา

ส่วนลักษณะพฤติกรรมของเพศหญิงจะมีลักษณะ ไม่ก้าวร้าว เอาแต่อารมณ์ ไม่ปิดบังอารมณ์ของตนเอง ถูกครอบงำได้ง่าย เป็นพวกชอบยอมตาม ชอบตื่นเต้นในวิกฤติการณ์ มีความเฉื่อยชา ไม่ค่อยชอบการแข่งขัน ไม่มีเหตุผล ไม่มีทักษะในทางธุรกิจ ชอบการส่อเสียด รู้สึกเจ็บปวดได้ง่าย ชอบร้องไห้ไม่คอยแสดงความเป็นผู้นำ ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ค่อยแยกแยะอารมณ์ออกจากความคิด ชอบคิดว่าผู้หญิงเหนือเพศชาย ไม่ชอบพูดคำหยาบ ชอบการพูดคุย รู้จักกาลเทศะ มีความสุภาพอ่อนโยน รับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น มีนิสัยเรียบร้อย ต้องการความปลอดภัย เป็นคนอ่อนไหวง่าย

เมื่อเปรียบเทียบทั้งสองเพศพบว่า ในด้านความคิดผู้ชายคิดได้รอบคอบในบางเรื่องดีกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะในเรื่องการบริหารงานทั่วไป รวมไปถึงงานด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมอีกด้วย เพราะผู้ชายมักไม่รวมอารมณ์เข้าไปในความคิดนั้นด้วย ชอบคิดเรื่องใหญ่ๆ มากกว่าผู้หญิง ส่วนผู้หญิงคิดได้ละเอียดถี่ถ้วนและรอบคอบดีกว่าชาย เช่น ในเรื่องการบริหารงานและการเงิน แต่ชอบคิดเรื่องหยาบหยาบและคิดเล็กคิดน้อยมากกว่าผู้ชาย

ในด้านการตัดสินใจ ผู้ชายกล้าตัดสินใจกล้าได้กล้าเสีย ตัดสินใจได้รวดเร็ว มากกว่าผู้หญิง และกลัวความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นน้อยกว่าผู้หญิง จึงเหมาะที่จะเป็นผู้บริหาร หรือผู้นำของสังคม ส่วนผู้หญิงตัดสินใจช้ากว่าผู้ชายและต้องการข้อมูลประกอบการตัดสินใจมากกว่า และเนื่องจากเป็นเพศที่อ่อนแอกว่าบุรุษ บางครั้งจึงมีความลังเลและหวาดวิตกในการตัดสินใจอย่างเห็นได้ชัด

Rhoda K. Unger (1979 : 35) ได้กล่าวถึงพื้นฐานความเชื่อของบุคคลว่ามีความคาดหวังต่อบทบาทผู้หญิงและผู้ชายแตกต่างกัน โดยเชื่อว่าเพศชายจะมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง มีความก้าวร้าวและไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจหาต่าง ๆ มีลักษณะเป็นผู้นำ ในขณะที่เดียวกันจะมองผู้หญิงในลักษณะตรงกันข้าม โดยผู้หญิงขาดความเป็นตัวของตัวเอง มักใช้อารมณ์ในการตัดสินใจในงานต่างๆ พร้อมทั้งไม่มีลักษณะผู้นำ

Hyde และ Rosenberg(1980 : 220) กล่าวว่า ตามทัศนะของนักสังคมวิทยา และนักมานุษยวิทยา มองว่า บทบาทความเป็นชายหรือความเป็นหญิงเริ่มมาตั้งแต่เกิด ถ้าเด็กเป็นเพศหญิงก็จะถูกกำหนดจากสังคมว่าควรมีพฤติกรรม แบบใด ซึ่งลักษณะนี้จะมีอิทธิพลไปถึงเมื่อเขาโตเป็นผู้ใหญ่ เด็กก็จะเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับบทบาททางเพศของตน เช่น ในอเมริกาเด็กชายจะถูกจับให้แต่งตัวด้วยโทนสีฟ้า ส่วนเด็กหญิงแต่งตัวให้ด้วยโทนสีชมพูอ่อนหวาน ของเล่นหรือเกมส์ต่าง ๆ ก็จะมี ความแตกต่างกันระหว่างเด็กชายและเด็กหญิง ของเล่นของเด็กผู้หญิงจะเป็นพวกตุ๊กตา ชุดหม้อข้าวหม้อแกงขนาดเล็กๆ ส่วนเด็กชายจะเล่นพวกรถถัง ปืน เล่น เบสบอล การแสดงออกของบิดามารดาที่มีต่อลูกชายลูกสาวก็จะต่างกันออกไป ความแตกต่างเหล่านี้จะซึมซาบเข้าไปในตัวเด็ก เช่น การเล่นตุ๊กตาของเด็กผู้หญิงเป็นการเตรียมตัวสู่การรับบทบาทของแม่หรือภรรยา ส่วนการเล่นรถถัง เล่นเบสบอล เป็นการเตรียมตัวสู่ลักษณะงานที่เป็นแบบผู้ชาย (Masculine Jobs) การแบ่งงานมีพื้นฐานมาจากการแบ่งงานภายในครอบครัวเด็กผู้หญิงจะช่วยคุณแม่ทำงานบ้าน งานครัว ส่วนเด็กชายจะช่วยคุณพ่อซ่อมบ้าน ตัดหญ้า เทขยะ กล่าวคือ เด็กผู้หญิงจะมีหน้าที่เกี่ยวกับงานภายในบ้าน ส่วนเด็กผู้ชายจะเกี่ยวข้องกับงานนอกบ้านบทบาทดังกล่าวที่แตกต่างกันนี้เป็นผลมาจากกระบวนการขัดเกลาบทบาททางเพศ

แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศนั้น Parsons and Bales (1955) ใช้ในการอธิบาย ลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิง ได้แก่ มโนทัศน์ของ

ลักษณะพฤติกรรม 2 แบบคือ พฤติกรรมเครื่องมือ (Instrumental Behavior) ซึ่งเป็นลักษณะของความเป็นชายที่เป็นลักษณะพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตนเองได้วางไว้ ได้แก่ ลักษณะของความเป็นผู้นำ ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมการแสดงออก (Expressive Behavior) หมายถึงลักษณะของความเป็นหญิงซึ่งเป็นลักษณะของการกระทำเพื่อสนับสนุน หรือเป็นผลดีต่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น การเอาใจใส่ต่อผู้อื่น และการตอบสนองทางอารมณ์ เป็นต้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาททางเพศ

อาจสรุปได้เป็น 2 ปัจจัยกว้าง ๆ คือ ปัจจัยทางชีวภาพ และปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม

1. ปัจจัยทางชีวภาพ

เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างชายกับหญิงโดยทั่วไป เราจะพบว่ามีความแตกต่างบางอย่างที่เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นความแตกต่างทางชีวภาพ หรือทางสรีระโดยตรง เช่น การที่หญิงมีประจำเดือน มีการตั้งครรภ์ และมีน้ำนมสำหรับเลี้ยงลูก หรือการที่ชายโดยทั่วไปมีโครงสร้างของร่างกายแข็งแรงกว่าหญิง เป็นต้น และด้วยความแตกต่างพื้นฐานทางธรรมชาตินี้เอง ทำให้เกิดการจัดสรรแห่งบทบาทความรับผิดชอบที่สมมติและยอมรับกันว่าเหมาะสมกับสรีระของแต่ละเพศ เช่น ชายควรรับผิดชอบในการทำศึกสงคราม การล่าสัตว์ การทำอาวุธ และ กิจกรรมนอกบ้านอื่น ๆ เพราะชายแข็งแรงและคล่องตัวกว่าหญิง และเนื่องจากหญิงต้องมีประจำเดือน ตั้งครรภ์และเลี้ยงลูก ทำให้ไม่สะดวกในการออกไปทำกิจกรรมต่างๆ นอกบ้าน ดังนั้นหญิงจึงเหมาะสมที่จะรับหน้าที่ดูแลบ้าน เตรียมอาหาร และอบรมเลี้ยงดูบุตร อยู่ภายในบ้าน (ภัสสร ลิมานนท์, 2527:3)

ความแตกต่างบางอย่างระหว่างชายและหญิงที่ได้รับการสนับสนุนจากหลักฐานของ Maccoby and Jacklin เช่น การที่เด็กหญิงมักจะมีความสามารถทางภาษามากกว่าเด็กชาย หรือการที่ชายโดยทั่วไปจะมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงคณิตศาสตร์มากกว่าหญิง และการที่ชายจะแสดงความก้าวร้าวทางร่างกายมากกว่าหญิงในเกือบทุกๆ สังคม ทำให้เชื่อกันว่า ความแตกต่างเหล่านี้ น่าจะเป็นความแตกต่างทางชีวภาพของชายและหญิง เช่น เป็นผลจากฮอร์โมนเพศ หรือโครโมโซมเพศ (Spencer, 1979:112-114)

2. ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม

ความแตกต่างระหว่างชายและหญิง ถึงแม้จะมีพื้นฐานจากความแตกต่างทางด้านกายภาพ แต่เราพบว่าโครงสร้างทางสังคมก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดบทบาทและแบบแผนของพฤติกรรมของชายและหญิงด้วยเช่นกัน จากการศึกษานี้ของ Block (1973 อ้างถึงใน นิตยกุล อรรถนุพรรณ, 2530 : 11) พบว่า ในประเทศที่มีลัทธิสังคมนิยม เช่น ประเทศสวีเดน และเดนมาร์ก ชายและหญิงจะมีความแตกต่างกัน ในลักษณะบุคลิกภาพที่ถือกันว่าเป็นลักษณะของเพศชายและเพศหญิง ในทัศนะของสังคมทั่วไปน้อยกว่าความแตกต่างระหว่างหญิงและชายในประเทศอื่น ๆ ตัวอย่างที่แสดงถึงอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อบทบาททางเพศได้อย่างชัดเจนมากตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ งานวิจัยของ Mead (1935 อ้างถึงใน Spencer, 1979:115-116) ซึ่งได้ศึกษาบทบาทของชายและหญิงในชนเผ่านิวกินี 3 เผ่า พบว่า ในเผ่าอาราเพช (Arapesh) มีความแตกต่างระหว่างบทบาททางเพศของทั้งสองเพศในระดับต่ำมาก เพราะในเผ่านี้ถือว่า ชายและหญิงมีความสำคัญเหมือนกัน บทบาทในการเลี้ยงดูบุตรเป็นหน้าที่ของทั้งพ่อและแม่ ส่วนเผ่ามันดุกุมอร์ (Mundugumor) เน้นการแข่งขันและใช้ความรุนแรง และในเผ่าชัมบุลี (Tchambuli) มีความแตกต่างระหว่างบทบาททางเพศเด่นชัดมาก ผู้หญิงมีสถานภาพเหนือกว่าผู้ชาย และเป็นหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้ชายในเผ่านี้จะมีหน้าที่ดูแลเด็ก ทำงานบ้าน เป็นต้น

จากงานวิจัยของ Mead ได้ให้ข้อคิดที่ว่า ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงเกิดจากการขัดเกลาทางสังคมหรือวัฒนธรรมมากกว่าสาเหตุทางชีววิทยา ซึ่ง Spence และ Helmeich (1979 : 16) ยังได้กล่าวย้ำอีกว่า บุคคลจะมีความแตกต่างเกี่ยวกับทัศนคติว่า พฤติกรรมเช่นไรเหมาะสมกับเพศชายและเพศหญิง เป็นผลมาจากความคิดความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศที่มีอยู่

ในเกือบทุกสังคมโดยเฉพาะในสังคมไทยเกี่ยวกับบทบาททางเพศได้ถูกแบ่งแยกกำหนดบทบาทในสถานภาพของความเป็นเพศหญิงและเพศชายอย่างชัดเจน จากการอบรมสั่งสอนในอดีต บ่อยครั้งจะพบว่าเพศชายคือ ผู้นำ ผู้กล้าหาญ เป็นผู้ตัดสินใจ ในขณะที่เพศหญิง เป็นผู้ที่อ่อนแอ เป็นผู้ที่คอยสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ดังคำสุภาษิตพังเพยที่ว่า “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” เมื่อเชื่อมโยงมาถึงบทบาทหน้าที่ในการทำงานพบว่ามีการแบ่งแยกงานบนพื้นฐานความแตกต่าง

ทางเพศด้วยเช่นกัน อาชีพการงานของผู้ชายส่วนใหญ่จะเป็นงานที่ใช้กำลังกาย ทักษะและความสามารถสูง จึงพบว่าผู้ชายมักอยู่ในอาชีพนักธุรกิจ นักการเมือง เป็นแพทย์ วิศวกร นักบิน ตำรวจ ทหาร พนักงานรักษาความปลอดภัย คนขับรถ เมล์ มอเตอร์ไซด์รับจ้าง เป็นต้น ในขณะที่งานของผู้หญิงมักเป็นงานทางด้านการให้บริการหรือเป็นงานประเภทที่ต้องอาศัยความสวยงาม ดังเช่น Kreps (1971 : 44-48) ได้กล่าวว่าอาชีพของผู้หญิงแต่ไหนแต่ไรมานั้นมักถูกจำกัดอยู่ในแวดวงอาชีพ เสเมียน โอปะเรเตอร์ พยาบาล ครู รีเซพชั่น เลขานุการ และโดยทั่วไปมักพบว่างานของผู้ชายมักมีสถานภาพเกียรติภูมิในสังคมสูงกว่างานของผู้หญิง

2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (Sex-Role Ideology)

Kutner (1976 อ้างถึงใน สุธีรา บุญอาจ, 2537 : 30) ได้ให้ทัศนะในกรณีนี้ที่มองผู้ชายและผู้หญิงมีพฤติกรรมแตกต่างกันออกไป โดยใช้เพศเป็นตัวกำหนดว่าคือความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณี (Traditional Sex-Role Orientation) ส่วนทัศนะที่ไม่นำเพศมาเป็นตัวกำหนดความแตกต่างพฤติกรรม เรียกทัศนะแบบนี้ว่า ความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศแนวสมัยใหม่ (Non-Traditional Sex-Role Orientation) โดยทั่วไปในอดีต บทบาทของผู้หญิงจะถูกมองเห็นว่าต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนเลี้ยงดูลูก ทำงานในลักษณะผู้ให้บริการ และมองบทบาทผู้ชายว่าเป็นผู้นำ เป็นผู้ตัดสินใจ เป็นเพศที่เข้มแข็งกว่า ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศ เช่นที่ว่านี้ถูกปลูกฝังให้แก่สมาชิกในสังคม ซึ่งบุคคลได้มีการเรียนรู้จากคำบอกเล่าให้ปฏิบัติ และละเว้นไม่ปฏิบัติพฤติกรรมต่างๆ ตามที่ระบุไว้ว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับเพศของตน ความเชื่อดังกล่าวได้สืบทอดต่อเนื่องกันมาเรื่อย ๆ ซึ่งเริ่มต้นในช่วงแรกๆ ของชีวิต จนกระทั่งในระยะต่อมา ความแตกต่างทางธรรมชาติระหว่างชายและหญิงกลับมีอิทธิต่อความเป็นหญิงหรือความเป็นชายน้อยกว่าอิทธิพลของความเชื่อที่ทางวัฒนธรรมสอดแทรก จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการที่จะสร้างการยอมรับให้กับบุคคล

สำหรับอาชีพคนขับรถเมล์เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ในอดีตผู้ชายเป็นผู้ผูกขาดขาด และโดยทั่วไปมักถูกมองว่าเป็นอาชีพที่มีลักษณะเป็นของเพศชาย (Masculine Jobs) ที่ต้องอาศัยความแข็งแรงของร่างกายและใช้ความอดทนสูง กล่าวตัดสินใจในยามสถานการณ์คับขันเพราะต้องทำงานอยู่บนท้องถนนเป็นเวลานานท่ามกลางสภาพการจราจรที่ติดขัดและมลภาวะที่เป็นพิษ อีกทั้งต้องรับผิดชอบ

ชีวิตผู้โดยสารในรถเป็นจำนวนมาก เป็นที่น่าสังเกตว่าในปัจจุบันมีผู้หญิงส่วนหนึ่งได้ก้าวล้ำเข้ามาสู่ออาชีพการงานดังกล่าวเพิ่มขึ้น แต่ยังมีจำนวนน้อยอยู่ (คิดเป็นร้อยละ 1.80 ของพนักงานขับรถเมล์ทั้งหมดในองค์การฯ) เมื่อเทียบกับสัดส่วนของคนขับรถเมล์ผู้ชาย จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า บทบาทของสตรีในการประกอบอาชีพคนขับรถเมล์ยังถูกจำกัดอยู่ในขอบเขตและระดับที่ด้อยกว่าบุรุษมาก ทั้งนี้เนื่องจากเงื่อนไขภายในของสตรีแล้ว ส่วนหนึ่งอาจมาจากความเชื่อค่านิยมของสังคมไทยที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่ในอดีตเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาว่าประชาชนผู้ใช้บริการรถเมล์ให้การยอมรับบทบาทของคนขับรถเมล์ผู้หญิงมากน้อยเพียงใด และในการตัดสินใจให้การยอมรับนั้นนำปัจจัยความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศมาพิจารณาด้วยหรือไม่

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (Reference Group)

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า บทบาททางเพศนั้นมีการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งต้องมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นที่มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน ในกระบวนการขัดเกลาบทบาททางเพศทางเพศนั้น บุคคลนัยสำคัญ (Significant Others) หรือกลุ่มอ้างอิง (Reference Group) ล้วนเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของบุคคล โดยบุคคลจะยึดเป็นแนวทางหรือเป็นแบบอย่างในการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับบทบาททางเพศของตน

แนวคิดกลุ่มอ้างอิงเป็นแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ Mead (1934) ในเรื่อง "ทัศนภาพของกลุ่ม" (Generalized Others) และบุคคลนัยสำคัญ (Significant Other) เขาเห็นว่าพฤติกรรมของบุคคลคนหนึ่งสามารถที่จะเข้าใจได้เฉพาะในรูปของพฤติกรรมของกลุ่มสังคมโดยส่วนรวมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่และความสำนึกของบุคคลขึ้นอยู่กับการที่เขาปรับเอาทัศนคติของคนอื่นที่มีต่อท่าทีของเขาเอง นอกจากนั้น ความสามารถของบุคคลในการสวมบทบาทของคนอื่นๆ แล้วย้อนกลับมาที่ตัวเองและมีทัศนคติต่อตัวเขาเองแนวคิดดังกล่าวนี้ในภายหลังได้พัฒนาไปเป็นมโนทัศน์กลุ่มอ้างอิง ซึ่งบุคคลยึดถือเป็นหลักหรือแนวทางในการมีพฤติกรรม และมีผลกระทบต่อทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคล (Mead, 1934 : 6 อ้างถึงในพะเยาว์ ละกะเต็บ, 2538 : 8)

ผู้ที่ใช้คำว่ากลุ่มอ้างอิง เป็นคนแรกคือ Herbert H. Hyman ซึ่งเขาได้รับอิทธิพลแนวคิดของ Cooley ในเรื่องกลุ่มปฐมภูมิ (Primary Groups) และจากแนวคิด

ของ Mead ในเรื่องบุคคลอื่น (Generalized Others) และบุคคลนัยสำคัญ (Significant Others) ต่อมา มีผู้นำคำว่ากลุ่มอ้างอิงไปใช้อย่างแพร่หลาย Schmitt (1972) ได้เสนอให้ใช้คำว่า Reference Other แทนทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่เป็นมาตรฐาน อาจไม่ใช่กลุ่มบุคคลแต่เป็นบุคคล หรือเป็นกรอบในการอ้างอิงที่บุคคลใช้เป็นฐาน เปรียบเทียบสำหรับประเมินตนเอง ซึ่งอาจไม่ใช่กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ก็ได้ เป็นการ เน้นอิทธิพลของคนอื่น

Schmitt พยายามมองมโนทัศน์ "กลุ่มอ้างอิง" ในกรอบของ "มโนทัศน์เร้ารู้ สึก" (Sensitizing Concept) คือ มองในลักษณะที่เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่ง หมายความว่า การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีอิทธิพลต่อบุคคลหนึ่ง มักจะเกิดขึ้นใน บริบทของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลเหล่านั้น ในปัจจุบันบุคคลที่มี อิทธิพลต่อบุคคลไม่จำเป็นจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์โดยตรงก็สามารถเป็นกลุ่ม อ้างอิงได้ เช่น ในกรณีที่บุคคลมีความชื่นชม หรือนับถือบุคคลใดเป็นพิเศษ บุคคลนั้นก็สมารถถือได้ว่าเป็นกลุ่มอ้างอิงได้ ดังนั้น Schmitt จึงได้พยายามสร้าง กรอบให้เห็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลหนึ่งจะมีอิทธิพลต่อ อีกบุคคลหนึ่ง และสรุปเป็นประเภทของ Other (Typology of Other) ที่มีต่อบุคคล ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

-บุคคลนั้นมีอิทธิพลต่อบุคคล หรือไม่

(Reference or Non-Reference)

-บุคคลนั้นเป็นสมาชิกในกลุ่ม หรือเป็นบุคคลนอกกลุ่ม

(Membership or Non-Membership)

ซึ่งสรุปได้เป็น 4 แบบ ดังนี้ (Schmitt อ้างถึงใน ธิติ รัตนโชติ ,2539 : 39-41)

Membership Status

Reference Membership Other Non-Membership Other

Status

Reference Other	1	Membership Reference Other	2	Non-Membership Reference Other
Non-Reference Other	3	Membership Non-Reference Other	4	Non-Membership Non-Reference Other

- แบบที่ 1 หมายความว่าบุคคลที่มีอิทธิพลต่อตัวปัจเจกบุคคลเป็นบุคคลที่เป็นสมาชิกอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับตัวปัจเจกบุคคล
- แบบที่ 2 จะตรงข้ามกับแบบที่ 1 คือ หมายความว่าบุคคลที่มีอิทธิพลต่อตัวปัจเจกบุคคลไม่ได้เป็นสมาชิกภายในกลุ่มเดียวกันกับปัจเจกบุคคล คือ เป็นบุคคลที่อยู่นอกกลุ่ม
- แบบที่ 3 หมายความว่าบุคคลที่เป็นสมาชิกในกลุ่มเดียวกับปัจเจกบุคคล ไม่ได้มีอิทธิพลต่อตัวปัจเจกบุคคล
- แบบที่ 4 หมายความว่าบุคคลนั้นไม่ได้อยู่ในกลุ่มเดียวกันกับปัจเจกบุคคล และไม่มีอิทธิพลต่อตัวปัจเจกบุคคล

รูปแบบทั้ง 4 ดังกล่าวจะช่วยให้เราสามารถทำความเข้าใจอิทธิพลของบุคคลอื่นที่จะมีต่อตัวเราหรือไม่ และบุคคลนั้นเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือไม่ลักษณะของกลุ่มอ้างอิงที่พบในปัจจุบันก็คือแบบที่ 1 และ 2 ในแบบที่ 1 ก็คือลักษณะความสัมพันธ์ที่พบในกลุ่มปฐมภูมิ ซึ่งได้แก่ ครอบครัว และกลุ่มเพื่อนสนิทนั่นเอง ส่วนในแบบที่ 2 จะเกิดขึ้นในกรณีที่บุคคลยึดถือบุคคลอื่นที่ตนไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มมาเป็นแบบอย่าง เช่น กลุ่มดารา นักร้องนักแสดง (ในกรณีของเด็กวัยรุ่น) เป็นต้น ในปัจจุบันกลุ่มอ้างอิงมีแนวโน้มที่เป็นแบบที่ 2 มากขึ้น

Robert E. Clark (1972 : 9) ได้แบ่งความหมายของกลุ่มอ้างอิงไว้ดังนี้คือ

1. กลุ่มอ้างอิงเปรียบเทียบ (Comparative Reference Group) หมายถึงกลุ่มที่บุคคลใช้เป็นมาตรฐานสำหรับการเปรียบเทียบ หรือประเมินลักษณะบางอย่างของบุคคล เช่น ประเมินอัตรา ประเมินพฤติกรรมบางอย่าง เป็นต้น โดยบุคคลมีแนวโน้มจะเลือกกลุ่มที่มีความใกล้ชิดตนมาเป็นมาตรฐานในการเปรียบเทียบ ความใกล้ชิดของกลุ่มที่นำมาเปรียบเทียบนี้รวมถึงความใกล้ชิดในเชิงสังคม ในเชิงเศรษฐกิจ ในเชิงโครงสร้าง เช่น คนที่มีสถานภาพเดียวกัน หรือคนที่อยู่บ้านใกล้กัน ฯลฯ แต่การเลือกกลุ่มที่จะเปรียบเทียบนี้บุคคลมักจะเลือกสรรกลุ่มอ้างอิง มาเปรียบเทียบโดยคาดหวังผลจากการเปรียบเทียบด้วย กล่าวคือ บุคคลอาจเลือกกลุ่มหรือบุคคลที่ด้อยกว่ามาเปรียบเทียบ เพราะผลจากการเปรียบเทียบจะส่งเสริมเกียรติภูมิของอัตราของตนเอง ซึ่งจะทำให้มีความพึงพอใจมากขึ้น หรือบุคคลอาจเปรียบเทียบกับกลุ่มหรือบุคคลที่ดีกว่าตัว ซึ่งผลจากการเปรียบเทียบจะทำให้รู้สึกไม่พึงพอใจ และอาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

2. กลุ่มอ้างอิงสถานภาพ (Status Reference Group) หมายถึงกลุ่มที่บุคคลค้นหาหรือต้องการการยอมรับ อาจจะต้องการยอมรับจากกลุ่มซึ่งตัวเองไม่ได้เป็นสมาชิกหรืออาจต้องการตำแหน่งที่สูงกว่าในกลุ่มซึ่งตนเป็นสมาชิกอยู่ กลุ่มอ้างอิงเชิงสถานภาพนี้แตกต่างจากกลุ่มอ้างอิงเชิงเปรียบเทียบในด้านการต้องการการยอมรับจากกลุ่มที่ตัวเองไปเปรียบเทียบด้วย

3. กลุ่มอ้างอิงเชิงบรรทัดฐาน (Normative Reference Group) หมายถึงกลุ่มที่บุคคลได้ใช้บรรทัดฐาน ค่านิยม แนวพรรณของกลุ่มนั้นเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือกำหนดสถานการณ์ทางสังคมของตนเอง

ในเวลาเดียวกันกลุ่มอ้างอิงกลุ่มหนึ่งๆ สามารถทำหน้าที่ทั้ง 3 ลักษณะได้

กลุ่มอ้างอิง หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มใด ๆ ก็ตามที่บุคคลหนึ่ง ๆ ยึดถือ และพยายามปรับตัวตามแนวทางของกลุ่มนั้นๆ ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะเป็นสมาชิกของกลุ่ม หรือเพียงแต่คาดหวังว่าจะเป็นสมาชิกของกลุ่มในอนาคตก็ตาม ทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลมักจะสะท้อนภาพของกลุ่มอ้างอิง

Woefel และ Haller (1971 : 74) กล่าวว่า อิทธิพลของบุคคลสำคัญสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. เป็นมาตรฐานในการเปรียบเทียบ (Model) เช่น เด็กจะใช้กลุ่มเพื่อนเป็นมาตรฐานในการเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของตน เด็กก็จะมีพฤติกรรมสอดคล้องกับกลุ่มเพื่อน

2. เป็นผู้ที่มีอิทธิพลทางด้านความคิด ความเชื่อ (Definer) เช่น บิดา-มารดา ถ่ายทอดความคิด ความเชื่อต่าง ๆ เข้าสู่ตัวเด็ก เด็กจะรับความคิดความเชื่อเหล่านั้นมาเป็นของตนเอง และจะมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมตามความเชื่อนี้

ซึ่ง Woefel กล่าวว่า เมื่อเปรียบเทียบกับประเด็น Reference Group แล้ว ลักษณะของ Model ก็คือ ลักษณะกลุ่มอ้างอิงในแง่การให้มาตรฐานในการเปรียบเทียบ (Comparison) ส่วนในลักษณะของ Definer ก็คือ ลักษณะของกลุ่มอ้างอิงในแง่ของการกำหนดหรือให้มาตรฐานในการถ่ายทอดความคิดความเชื่อต่างๆ (Normative)

อย่างไรก็ตาม Picou และ Carter (1976) กล่าวว่าในงานวิจัยส่วนใหญ่พบว่าบิดามารดามักจะมีอิทธิพลในแง่ของการถ่ายทอดความคิดความเชื่อ (Normative) มากกว่าในลักษณะเปรียบเทียบ (Comparison) ส่วนกลุ่มเพื่อนมักมีอิทธิพลในแง่ให้มาตรฐานในการเปรียบเทียบ

Sherif and Sherif (1968 อ้างถึงใน คณิตา โพธิ์ชนะพันธุ์, 2539 : 25) ได้กล่าวว่า กลุ่มอ้างอิงคือกลุ่มที่เป็นเจ้าของแนวการมอง (Out look) ที่บุคคลใช้เป็นกรอบอ้างอิงในระบบความคิดของเขา โดยกลุ่มทุกประเภทสามารถทำหน้าที่เป็นกลุ่มอ้างอิงได้ทั้งสิ้น แต่กลุ่มที่สำคัญที่สุด คือ กลุ่มที่บุคคลนั้นมีส่วนร่วมโดยตรง หรือเป็นสมาชิกอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มที่ผู้นั้นมีความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิด้วย ดังที่ Miller (1979 อ้างถึงใน พรทิพย์ วงศ์เพชรสง่า, 2528 : 16) ได้กล่าวว่า พ่อแม่เป็นกลุ่ม

อ้างอิงเบื้องต้น (Primary Reference Group) ของบุคคล ตั้งแต่แรกเกิด แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นกลุ่มเพื่อนจะเพิ่มความสำคัญเหนือบุคคล

การศึกษาในครั้งนี้ ได้นำตัวแปรการยอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงของบิดา การยอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงของมารดาและการยอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงของเพื่อนสนิท ซึ่งเป็นหลักมโนทัศน์หนึ่งในแนวความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิง ที่เป็นปัจเจกบุคคลใช้เป็นกรอบอ้างอิง โดยจะพิจารณาอิทธิพลในแง่ของการเป็นกลุ่ม อ้างอิงเชิงบรรทัดฐาน (Normative Reference Group) การที่มีญาติผู้หญิงประกอบอาชีพขับรถเมลล์ ก็เป็นอีกตัวแปรหนึ่งในมโนทัศน์ของแนวความคิดอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิง โดยจะพิจารณาในแง่ของการเป็นกลุ่มอ้างอิงเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Reference Group) ตามทฤษฎีของ Robert E. Clark

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้คาดหมายได้ว่า การยอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงของบิดา มารดา และเพื่อนสนิท ตลอดจนการมีญาติผู้หญิงประกอบอาชีพคนขับรถเมลล์ ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิงที่มีความสำคัญ และใกล้ชิดที่สุดของปัจเจกบุคคล น่าจะมีผลต่อการยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์หญิงด้วย สำหรับการศึกษารายการยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์หญิงในครั้งนี้ มีข้อสมมุติเบื้องต้นว่า บุคคล (ผู้ตอบที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง) ควรจะมีความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับความคิดเห็นของบิดา มารดา และเพื่อนสนิท

สรุปได้ว่า จากแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้น สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาถึงบทบาทของสตรี ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการศึกษารายการยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์ผู้หญิงจัดว่าเป็นการศึกษารายการยอมรับนวัตกรรมอย่างหนึ่ง เนื่องจากคนขับรถเมลล์หญิงในสังคมไทยยังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับคนขับรถเมลล์ชาย สังคมอาจจะต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรในการยอมรับบทบาทดังกล่าว การที่สตรีจะได้รับการยอมรับให้มีบทบาทอย่างไรในสังคม นอกเหนือไปจากบทบาทภายในครอบครัว เช่น การยอมรับให้มีบทบาทในอาชีพต่างๆ นอกบ้าน โดยเฉพาะบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์ผู้หญิง ต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายประการที่มีความเกี่ยวข้อง ปัจจัยที่สำคัญคือ ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทระหว่างเพศชายและเพศหญิง ซึ่งได้รับการเรียนรู้จากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม การเลือกยึดตามการรับรู้ของบุคคลอ้างอิงเป็นสำคัญ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลที่ได้สัมผัสกับพนักงานขับรถเมลล์ผู้หญิงโดยตรง อีกทั้งปัจจัยภูมิหลังทางสังคมของแต่ละบุคคล เช่น

เรื่องของเพศ อายุ ระดับการศึกษา ภูมิฐานะเดิม ฯลฯ ล้วนมีความเกี่ยวข้องต่อความคิดความเชื่อของบุคคล อันส่งผลไปถึงการให้การยอมรับบุคคลใดหรือยอมรับต่อบทบาทต่างๆ ของสตรีโดยเฉพาะบทบาทคนขับรถเมล์

3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในที่นี้จะขอกล่าวผลงานการวิจัยที่ผู้วิจัยมักจะกล่าวถึงเสมอและมีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ไปตามลำดับของปีที่มีผู้วิจัยไว้ ดังต่อไปนี้

3.1 งานวิจัยในต่างประเทศ

Gilmer (1961, Rosen and Jerdee, 1973 : 44-48) ได้ทำการศึกษาลำรวจความคิดเห็นโดยทั่วไป มีความเชื่อว่าผู้หญิงจะด้อยกว่าผู้ชายในการเป็นหัวหน้า และมักจะปรากฏอาการทางโรคประสาทมากกว่าผู้ชาย มีการขาดงานสูงกว่าชาย และมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับการทำงานมากกว่าชาย

Osmond และ Martin (1975 อ้างถึงใน Schaffer, 1981 : 130) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติเกี่ยวกับบทบาททางเพศของชาย และหญิงที่เป็นนักศึกษาปริญญาตรี ซึ่งให้เห็นว่าทั้ง 2 เพศ ยอมรับการแบ่งแยกแรงงานเพศในครอบครัวที่ผู้หญิงยังคงมีหน้าที่พื้นฐานสำหรับบ้านและการดูแลเด็ก แต่ผู้ชาย ผู้หญิงมีความเห็นไม่ตรงกัน เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงบทบาททางเพศ ในเรื่องการจะเป็นหัวหน้า เป็นผู้ตัดสินใจและเป็นผู้นำในเรื่องนอกครอบครัว นักศึกษาชายจะไม่เห็นด้วยในเรื่องนี้ ส่วนนักศึกษาหญิงเห็นว่า ผู้หญิงน่าจะมีฐานะดังกล่าวได้

การศึกษาของ Steinmamn และ Parelum (1975 อ้างถึงใน สุจริตา สง่าเนตร, 2529 : 15) พบว่าผู้หญิงรับรู้ได้ว่าผู้ชายยังคงต้องการให้ผู้หญิงมีบทบาทตามประเพณีอยู่มาก ซึ่งในเรื่องนี้ ถ้าผู้หญิงให้ความสำคัญกับผู้ชายที่มีบทบาทเกี่ยวข้องด้วยอิทธิพลจากความคิดความคาดหวังจากผู้ชาย ก็จะมีอิทธิพลต่อความคิดความคาดหวังในบทบาทของผู้หญิงนั้นได้

ผลงานของ Zamma และ Pack (1975 กล่าวในเรื่องบทบาทของคู่บทบาท (Partner) ที่มีผลต่อความคิดของสตรีไว้ว่า เมื่อคู่บทบาทมีความคิดสนับสนุนว่าผู้หญิงควรมีบทบาทตามประเพณีนิยม (Traditional) หรือไม่แล้ว หรือมีรูปแบบตายตัวทางความคิด (Stereotype) เกี่ยวกับผู้หญิงว่าควรมีบทบาทอย่างไรแล้ว ความคิด

ของผู้หญิงจะขึ้นอยู่กับสิ่งนั้น การเปลี่ยนแปลงในบทบาททางเพศที่เกิดขึ้นในทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้หญิงชี้ว่า ผู้หญิงบางคนพยายามเป็นตามสิ่งที่รับรู้ว่าคุณชายมีนัยสำคัญในชีวิตของเธอต้องการให้เป็นอย่างไร (อ้างถึงใน สุจิตรา สง่าเนตร ,2529 : 15)

Oppenheim Mason และ Bumpass (1975 : 1212-1219 อ้างถึงใน สุจิตรา สง่าเนตร, 2529 : 16) ศึกษาถึง ทัศนคติเกี่ยวกับบทบาททางเพศของสตรี โดยศึกษาในสตรีที่แต่งงานแล้ว และอายุ 45 ปีขึ้นไป ใช้ข้อคำถาม 17 ข้อ เกี่ยวกับการแบ่งแยกการมีพฤติกรรมเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามประเพณี และการทำงานของผู้หญิง ความเกี่ยวข้องของการทำงานนอกบ้านของมารดากับบุตร และบทบาทต่างๆ เกี่ยวกับผู้หญิง

ผลการศึกษาของผลงานนี้ ได้ศึกษาปัจจัยบางอย่างที่คิดว่าเกี่ยวข้องกับทัศนคติ คือ เงื่อนไขที่เกี่ยวกับความแตกต่างในพื้นฐานของบุคคล หรือเกี่ยวกับบรรทัดฐานของกลุ่ม การรับรู้ส่วนรวม (Collective Perception) ซึ่งอาจถูกกำหนดโดยตัวแปรทางประชากร (Demographic Correlates) จึงวางเงื่อนไขในการศึกษาไว้หลายปัจจัย คือ อายุ เชื้อชาติ การศึกษา (Education Attainment) รายได้ของสามี ศาสนา สถานภาพสมรส ประวัติการทำงาน อายุเมื่อแต่งงานและจำนวนบุตร สิ่งเหล่านี้ถูกนำมาเป็นตัวแปรในการศึกษา

และจากการศึกษาปัจจัย 5 ตัวแรก คือ อายุ เชื้อชาติ การศึกษา รายได้สามี และศาสนา ดูจะมีผลมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษามีผลต่อทัศนคติของผู้หญิงในเรื่องเกี่ยวกับความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (Sex-Role Ideology) ว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทที่แตกต่างกันอย่างไร โดยผู้มีการศึกษาสูงจะมีความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ ที่ไม่เห็นด้วยกับการแบ่งแยกความแตกต่างของบทบาทตามประเพณี

Chetwynd Jame and Hartnett Oonagh (1978 : 79-80) ได้กล่าวว่า ระบบบทบาททางเพศ (Sex-Role Ideology) เป็นระบบความเชื่อที่มีอำนาจ เป็นส่วนสำคัญที่เป็นเนื้อหาหลักจากการขัดเกลาทางสังคม ที่ทำให้บุคคลรู้และเข้าใจบทบาทต่างๆ ในลักษณะบทบาทเฉพาะว่าใครเป็นใคร มีพฤติกรรมอย่างไร มีค่านิยมและความเชื่ออย่างไร ระบบบทบาททางเพศประกอบด้วย สามส่วนใหญ่ๆ คือ

1. ส่วนประกอบสำคัญประกอบด้วย ข้อกำหนด หน้าที่บนพื้นฐานของเพศ ซึ่งแตกต่างกันตามลักษณะของบุคคล ตามเพศคือเพศหญิงและเพศชาย
2. การแบ่งแยกงาน บนพื้นฐานทางเพศ
3. การครอบงำเกี่ยวกับผู้ชาย จะมีค่านิยมสูงกว่าผู้หญิง

ดังนั้น รูปแบบของงานจึงมีลักษณะสอดคล้องไปตามเพศของบุคคลที่กระทำงานนั้น ตั้งแต่ผู้ชายถูกครอบงำว่า มีค่านิยมสูงกว่าผู้หญิง ดังนั้น ลักษณะของผู้ชายจึงมีเกียรติภูมิสูงกว่าผู้หญิง หนึ่งในเหตุนี้ จึงทำให้ครอบงำระบบค่านิยมของวัฒนธรรมขององค์กร ตลอดทั้งหมด ดังนั้นกิจกรรมที่กระทำโดยผู้ชายมักได้รับรางวัลและความเคารพสูงกว่ากิจกรรมที่เหมือนกันในระดับเดียวกับที่ได้กระทำโดยผู้หญิง

Carol Schreiber (1979 อ้างถึงใน จันทรแรม เรือนแป้น, 2533 : 46) ได้ศึกษาเกี่ยวกับชายและหญิงที่ทำงานประเภทที่ไม่เหมาะสมกับเพศของตนและพบว่าบุคคลเหล่านี้จะได้รับความเป็นปฏิปักษ์ การก่อกวนให้รำคาญใจและถูกกระเข้าเข้าเหยียดจากผู้ร่วมงานต่างเพศ แต่ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้จะมีความรุนแรงสำหรับผู้หญิงที่ทำงานของเพศชาย มากกว่าผู้ชายที่ทำงานของเพศหญิง

Connel (1980 : 589-601) ได้ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของรูปแบบชีวิตกับบุคลิกภาพ ความหมายเกี่ยวกับบทบาท ทศนคติ อิทธิพลและทางเลือกจากการศึกษาชี้ว่ารูปแบบชีวิต (Life Style) ของบุคคลอาจมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของบุคคลเกี่ยวกับการทำงานและการแต่งงานมีครอบครัวและเป็นไปได้ที่สตรีที่มีทัศนคติเห็นด้วยเกี่ยวกับการที่จะมีบทบาททั้งการทำงานนอกบ้าน และมีชีวิตครอบครัวควบคู่กันไปจะมีการให้ความหมายของบทบาท (Role Definition) กว้างกว่าสตรีที่มีความคิดในการมีบทบาทในแนวทางเดียว คือ ยอมรับในบทบาทในครอบครัวเป็นแม่บ้านและทำงานนอกบ้านไปด้วยกันนั้น ย่อมมีการให้ความหมายของบทบาทสตรีมากขึ้น ยอมรับให้มีบทบาทต่างๆ ในสังคมได้มากขึ้นแทนที่จะยอมรับเพียงผู้หญิงต้องเป็นผู้ทำงานในบ้าน ดูแลครอบครัวเพียงเท่านั้น

Greer Linton Fox (1980) ได้ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกสาวว่าเป็นโครงสร้างการขัดเกลาบทบาททางเพศโดยได้รวบรวมงานวิจัยต่างๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ ระหว่างแม่และลูกสาวว่าเป็นการเปลี่ยนผ่าน (Transmission) สำหรับการขัดเกลาทางเพศ Greer ได้กล่าวถึงผลงานของ Lipman, Blum (1972) ซึ่ง

ศึกษาถึงความสำคัญของค่านิยม ทศนคติและพฤติกรรมของแม่ว่าเป็นตัวที่มีอิทธิพล ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับบทบาททางเพศของลูกสาว ในขณะที่การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงความคาดหวังในบทบาททางเพศโดยพ่อส่ง ผลต่อลูกชายของ Catherine A. Emihovich (1984 อ้างถึงใน สุจิตรา สง่าเนตร, 2529 : 23) โดยศึกษาพ่อและลูกชาย 110 คู่ ดูผลกระทบของการให้ความหมายใน บทบาททางเพศระหว่างพ่อและลูกชาย ผลถูกวิเคราะห์ในความหมายของบทบาทของ พ่อในการกำหนดความเชื่อของลูก จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าทั้งความเชื่อเกี่ยวกับ บทบาททางเพศของตัวเอง ของพ่อ และความคาดหวังของเขาทั้งหลายเป็นความ สัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญกับการตอบสนองของลูกชาย

จากการศึกษาของ Maria Charles (1992 : 483-502) ในเรื่อง "Cross-National Variation in Occupational Sex Segregation" ซึ่งได้ทำการศึกษาเพื่อ ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการกระจายทางอาชีพของผู้ชายและผู้หญิง ในประเทศ อุตสาหกรรม 25 ประเทศกับปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบสากลของการแบ่งแยกเพศตามอาชีพ คือ ในประเทศที่ยึดมั่นใน ประเพณีดั้งเดิม บางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น อิตาลี จะมีการแบ่งแยกเพศตามอาชีพใน ระดับต่ำ ส่วนประเทศหัวก้าวหน้าในแถบสแกนดิเนเวียกลับพบว่ามี การแบ่งแยกใน ระดับสูง

Maria Charles ได้กล่าวว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีผู้หญิงเข้าร่วมใน กำลังแรงงานมาก จะมีส่วนสนับสนุนให้เกิดการสร้างสถาบันทางเพศอย่างลึกซึ้งขึ้น ภายในโครงสร้างทางอาชีพ ซึ่งสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้โดยผ่านการรวมงานตามประเพณี ของผู้หญิงไว้ด้วยกันในระบบเศรษฐกิจที่เป็นทางการ และ/หรือโดยผ่านการแบ่งแยก ความแตกต่างของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในสังคมอุตสาหกรรมก้าวหน้าตามหน้าที่ และตามลำดับชั้นการบังคับบัญชา นอกจากนี้ผลการศึกษา ยังแสดงให้เห็นว่า ลักษณะทางโครงสร้างแบบเดิมบางประการของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ (ซึ่งมีภาค บริการขนาดใหญ่ และมีชนชั้นลูกจ้างขนาดใหญ่) จะมุ่งเน้นให้ผู้หญิงทำงานในอาชีพ เสริมงาน พนักงานขาย และงานด้านบริการต่าง ๆ ส่วนผู้ชายจะถูกคาดหวังให้ทำงาน ด้านการผลิตและอาชีพเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

3.2 งานวิจัยในสังคมไทย

สุจิตรา สง่าเนตร (2529 : 118-122) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การยอมรับบทบาททางการปกครองของสตรี ศึกษากรณีข้าราชการในจังหวัดนครพนม จำนวน 210 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการยอมรับบทบาททางการปกครองของสตรี และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับบทบาททางการปกครองของสตรี ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรภูมิหลังของข้าราชการ ได้แก่ เพศ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการยอมรับบทบาททางการปกครองของสตรี ส่วนตัวแปรภูมิหลังอื่น ๆ จากการทดสอบสมมติฐานไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ และเมื่อพิจารณาผลการยอมรับบทบาททางการปกครองของสตรี แต่ละบทบาท พบว่าระดับการยอมรับจะ ลดลงตามลำดับของความสำคัญ และอำนาจที่สูงขึ้นของบทบาทแต่ละบทบาทในการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบปกติ พบว่ามีเพียง 2 ตัวแปรเท่านั้น คือ ความเชื่อถือในความสามารถของการเป็นผู้นำของสตรี และการยอมรับสตรีในอาชีพที่ต้อกล้าเสี่ยง มีนัยสำคัญในการอธิบายความผันแปรของการยอมรับบทบาทการปกครองของสตรี

บษกร เทียมศักดิ์ (2533 : 96-98) ศึกษาเรื่องการยอมรับบทบาทการบังคับบัญชาและรูปแบบพฤติกรรม ผู้นำทางการบริหารของข้าราชการทหารหญิง โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับศึกษาระดับชั้นยศ และอายุราชการของผู้ใต้บังคับบัญชาการยอมรับบทบาทการบังคับบัญชา และรูปแบบพฤติกรรมผู้นำทางการบริหารของข้าราชการทหารหญิง พบว่าเรื่องเพศเป็นตัวแปรเพียงตัวเดียวที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการยอมรับบทบาทการบังคับบัญชาและพฤติกรรมผู้นำทางการบริหารของข้าราชการทหารหญิง ส่วนตัวแปรอื่นๆ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระดับชั้นยศ และอายุราชการ ไม่พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติกับการยอมรับบทบาทการบังคับบัญชา และพฤติกรรมผู้นำทางการบริหารของข้าราชการทหารหญิง นอกจากนี้ยังพบว่า รูปแบบพฤติกรรมผู้นำทางการบริหารของข้าราชการทหารหญิง มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการยอมรับบทบาทการบังคับบัญชาและพฤติกรรมผู้นำทางการบริหารของข้าราชการทหารหญิง

สุภาพรณ หน้มน้เจริญ (2534 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษการยอมรับสตรีในบทบาทปลัดอำเภอศึกษาเฉพาะกรณีก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอเมืองเขียงราย จังหวัดเขียงราย จำนวน 193 คน โดยใช้แบบสอบถามจากการศึกษา พบว่า ก้านันผู้ใหญ่บ้าน

ส่วนใหญ่ยอมให้สตรีปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบส่วนใหญ่ของปลัดอำเภอซึ่งได้แก่ งานปกครอง งานพัฒนาท้องถิ่น งานทะเบียนทั่วไป งานบัตรประชาชนและงานส่งเสริมการปกครองส่วนงานป้องกัน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนใหญ่ไม่ยอมรับให้สตรีปฏิบัติงานนี้

จากการศึกษาพบว่า กำนันส่วนใหญ่ เห็นด้วยหากกฎหมายจะเปิดโอกาสให้สตรีเป็นปลัดอำเภอ แต่ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ ไม่เห็นด้วยหากกฎหมายจะเปิดโอกาสให้สตรีเป็นปลัดอำเภอ

สุธีรา บุญอาจ (2537 : 86-88) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับสตรีในการเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงฝ่ายตุลาการ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ เป็นข้าราชการตุลาการและข้าราชการธุรการชายในกระทรวงยุติธรรม จำนวน 181 คน ผลการศึกษาพบว่าในจำนวนตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงทั้ง 5 ตำแหน่ง มีการยอมรับสตรีในการเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงได้มากที่สุด คือ ตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาล และรองลงมา คือ ยอมรับสตรีในการเข้าสู่ตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาล อธิบดีผู้พิพากษาชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ประธานศาลฎีกา ตามลำดับ สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับสตรีในการเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงนั้น พบว่า ปัจจัยด้านความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณีของบุคคล บ่งบอกความสัมพันธ์ของการยอมรับสตรีในการเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงมากที่สุด รองลงมาเป็นปัจจัยด้านระดับการรับรู้ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณีของบิดามารดา ปัจจัยด้านระดับการรับรู้ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณีของคู่สมรสปัจจัยด้านระดับการรับรู้ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณีของเพื่อนสนิท และปัจจัยด้านประสบการณ์เกี่ยวกับอำนาจการตัดสินใจในครอบครัวของบิดา ตามลำดับ

ศศิพร สิทธิพันธุ์ (2539 : 90-92) ได้ทำการศึกษาเงื่อนไขการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีและการยอมรับสส. หญิง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบถึง ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและปัจจัยที่ส่งเสริมในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีในตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตลอดจนการยอมรับบทบาททางการเมืองของสตรีในตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีน้อยเพียงใด กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี จำนวน 15 คน และประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 422 คน และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์

และใช้แบบสอบถาม สอบถามเกี่ยวกับการยอมรับบทบาททางการเมืองของสตรีในตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ผลการวิจัยโดยทั่วๆ ไปของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีนั้น พบว่าอุปสรรคในการเข้ามาสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ได้ข้อสรุป 2 ประการคือ เกิดจากค่านิยมความเชื่อทางวัฒนธรรมและเกิดจากตัวสตรีเองที่ไม่กล้าตัดสินใจในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนการขาดความเชื่อมั่นในตนเองสำหรับปัจจัยที่สนับสนุนในการเข้ามามีบทบาททางการเมือง สรุปได้ดังนี้คือ ประการแรกเป็นที่รู้จักและสนิทสนมกันมานานในท้องถิ่นนั้น ประการที่สองพรรคการเมือง เช่น นโยบายพรรคและหัวหน้าพรรค ประการที่สามบุคคลิกภาพส่วนตัว เช่น การศึกษา อาชีพ เป็นต้น และการสุดท้ายอิทธิพลของบุคคลนัยสำคัญเกี่ยวกับทางการเมือง

ส่วนในเรื่องของการยอมรับบทบาททางการเมืองของสตรี ซึ่งประเมินจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีพบว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี สามารถแสดงบทบาทต่าง ๆ ได้เต็มที่เทียบเท่าเพศชาย และในส่วนของประชาชนพบว่าประชาชนใหญ่มีการยอมรับบทบาททางการเมืองในตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระดับปานกลาง

สรุปผล ไทยประเสริฐ (2539 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษายอมรับบทบาทของพนักงานสอบสวนหญิงในการสอบสวนคดีความผิดอาญาบางประเภท โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 280 คน โดยใช้แบบสอบถาม สรุปผลการวิจัยดังนี้

- 1.บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมส่วนใหญ่ เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง
- 2.บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมให้การยอมรับผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านและให้การยอมรับพนักงานสอบสวนหญิง เพื่อเข้ามาทำหน้าที่สอบสวนคดีความผิดอาญาบางประเภทในระดับมาก
- 3.บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ให้การยอมรับบทบาทของพนักงานสอบสวนหญิงในการเข้ามาทำหน้าที่สอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ คดีอาญาที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดของหญิง คดีอาญาที่เป็นกรกระทำผิดเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน คดีอาญาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความรุนแรงในครอบครัว และคดีอาญาที่มีผู้หญิงเป็นผู้เสียหาย โดยให้การยอมรับในระดับปานกลาง

4. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่มีปัจจัยภูมิหลังด้านส่วนตัว ด้านครอบครัวและด้านการปฏิบัติงานแตกต่างกัน มีการยอมรับบทบาทของพนักงานสอบสวนหญิงในการสอบสวนคดีความผิดอาญาบางประเภทแตกต่างกัน

กัญญสิริ บุญทัน (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการยอมรับบทบาทการบังคับบัญชาและศักยภาพทางการบริหารของตำรวจหญิงตำแหน่งสารวัตร ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการตำรวจให้การยอมรับบทบาท การบังคับบัญชาและศักยภาพทางการบริหารของตำรวจหญิงตำแหน่งสารวัตรอยู่ในระดับปานกลาง สภาพภูมิหลังของข้าราชการตำรวจมีเพียง เพศ ตำแหน่ง และสังกัดหน่วยงานเท่านั้นที่มีผลทำให้ระดับการยอมรับบทบาทการบังคับบัญชาแตกต่างกัน และการยอมรับบทบาทการบังคับบัญชามีความสัมพันธ์กันเชิงเส้นตรงกับการยอมรับศักยภาพทางการบริหารของตำรวจหญิงตำแหน่งสารวัตร

สิทธิ อินทรศร (2540:บทคัดย่อ) ทำการศึกษาการยอมรับบทบาททางการเมืองของสตรีในเขตจังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทั้ง 5 อันได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมือง การแสดงบทบาททางการเมืองของสตรี ภาวะผู้นำสตรี การยอมรับสถานภาพและบทบาทของสตรี และการบริหารงานของสตรี มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของการยอมรับบทบาททางการเมืองของสตรีในจังหวัดพะเยา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีค่าความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

ถึงแม้ว่าผลงานวิจัยส่วนใหญ่ของต่างประเทศที่นำมาอ้างอิงนี้มีผลที่ชี้ไปในทางที่ให้เห็นว่าผู้หญิงมีความบกพร่องในคุณสมบัติส่วนตัวซึ่งทำให้ผู้หญิงมีความสามารถด้อยกว่าผู้ชาย ในด้านการทำงาน ผู้วิจัยจะไม่นำเอาส่วนเหล่านี้มาทำการสรุปลงความเห็นเป็นไปในทำนองเดียวกันทั้งนี้เพราะผลงานที่นำมาอ้างอิงเหล่านี้ยังไม่ได้ข้อสรุปอย่างแท้จริงเกี่ยวกับความสามารถของสตรี แต่ผู้วิจัยนำมาอ้างนั้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ การสรุปผลวิจัยจึงเป็นไปตามข้อมูลที่เป็นความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มตัวอย่างโดยแท้จริง ไม่ได้มีการโน้มนำหรือชักจูงอย่างมีอคติเพื่อก่อให้เกิดผลที่เสื่อมเสียต่อเพศใดเพศหนึ่งโดยเฉพาะ

สำหรับงานวิจัยในสังคมไทยที่เสนอมาข้างต้น ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาการยอมรับสตรีในบทบาททางการบริหาร การเมือง การปกครอง อันได้แก่ การยอมรับสตรีในการเข้าสู่ตำแหน่งปลัดอำเภอ ผู้พิพากษา ผู้ว่าราชการจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตลอดจนพนักงานสอบสวนเป็นต้น ผลการวิจัยเกี่ยวกับการยอมรับ

บทบาทต่างๆ ของสตรีดังกล่าวนั้น มีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง แต่มีแนวโน้มที่จะยอมรับบทบาทของสตรีเพิ่มขึ้น จากการศึกษา ทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา ยังไม่พบว่ามีผลงานวิจัยที่กล่าวถึงการยอมรับของ ประชาชนผู้ใช้บริการรถเมล์ต่อคนขับรถเมล์ผู้หญิงเลย ซึ่งกลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่ ใกล้เคียงและสัมผัสกับพนักงานขับรถเมล์ผู้หญิงโดยตรง จึงเกิดความสนใจที่จะศึกษา ว่าหากผู้หญิงเข้ามาทำหน้าที่เป็นคนขับรถเมล์ ประชาชนผู้ใช้บริการรถเมล์จะให้ การยอมรับหรือไม่อย่างไรและในการตัดสินใจให้การยอมรับนั้นนำปัจจัยเกี่ยวกับบทบาท ทางเพศมาพิจารณาด้วยหรือไม่หรือมีองค์ประกอบอื่นๆ นอกเหนือจากปัจจัยดังกล่าว เข้ามาเกี่ยวข้อง

4. สมมติฐานในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ 10 สมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ผู้หญิงมีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่าผู้ชาย

สมมติฐานที่ 2 บุคคลที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาท ของพนักงานขับรถเมล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่าบุคคลที่มีอายุมาก

สมมติฐานที่ 3 บุคคลที่มีระดับการศึกษาสูง มีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่ำ

สมมติฐานที่ 4 บุคคลที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่า บุคคลที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในต่างจังหวัด

สมมติฐานที่ 5 บุคคลที่มีความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณีอยู่ในระดับต่ำ มีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่า บุคคลที่มีความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณีอยู่ในระดับสูง

สมมติฐานที่ 6 บุคคลที่รับรู้ว่ามีบิดายอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับสูง มีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่าบุคคลที่รับรู้ว่ามีบิดายอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับต่ำ

สมมติฐานที่ 7 บุคคลที่รับรู้ว่ามีมารดายอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับสูงมีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่า บุคคลที่รับรู้ว่ามีมารดายอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับต่ำ

สมมติฐานที่ 8 บุคคลที่รับรู้ว่ามีเพื่อนสนิทยอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับสูง มีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่าบุคคลที่รับรู้ว่ามีเพื่อนสนิทยอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับต่ำ

สมมติฐานที่ 9 บุคคลที่มีญาติผู้หญิงประกอบอาชีพพนักงานขับรถเมลล์ มีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่า บุคคลที่ไม่เคยมีญาติผู้หญิงประกอบอาชีพพนักงานขับรถเมลล์

สมมติฐานที่ 10 บุคคลที่มีประสบการณ์ที่ดีขณะได้รับบริการจากพนักงานขับรถเมลล์หญิง มีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่า บุคคลที่มีประสบการณ์ที่ไม่ดีขณะได้รับบริการจากพนักงานขับรถเมลล์หญิง

5. อธิบายขอบข่ายทางทฤษฎีสำหรับสมมติฐานแต่ละข้อ

สมมติฐานข้อ 1 มีแนวคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อค่านิยมในสังคมไทยที่มุ่งให้ความสำคัญต่อเพศชายมาโดยตลอด ในขณะที่เพศหญิงกลับถูกมองว่าเป็น "ข้างเท้าหลัง" ต้องคล้อยตามการตัดสินใจของผู้ชาย โดยพื้นฐานความเชื่อนี้ย่อมทำให้เพศชายไม่ว่าจะอยู่ในวัยใด หรือสถานภาพใดต่างคุ้นเคยต่อค่านิยมดังกล่าว จากผลงานวิจัยหลายชิ้น เช่น ของมัลลิกา วัชราร (2516) และสุจิตรา สง่าเนตร (2529) ได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้ชายมักมีทัศนคติในแง่ลบต่อการที่สตรีจะเข้าสู่บทบาททั้งในทางการเมือง การปกครองและการบริหาร ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า การที่ผู้หญิงมาขับรถเมลล์ผู้ชายน่าจะให้การยอมรับน้อยกว่าผู้หญิงด้วยกัน

สมมติฐานข้อ 2 อายุเป็นเครื่องกำหนดสถานภาพและลำดับชั้นทางสังคมของแต่ละบุคคล แต่ละช่วงอายุของบุคคลจะต้องเผชิญกับสังคมและสิ่งแวดล้อมที่

แตกต่างกัน ส่งผลให้บุคคลมีทัศนคติต่อเรื่องต่างๆ แตกต่างกันไปดังที่ เพ็ญมาส กำเหนิดโทน (2528 : 28) ได้กล่าวไว้ว่า “ผู้ใหญ่ส่วนมากมีความโน้มเอียงที่จะยึดติดแน่นในความคิดแบบเดิมหรือที่เรียกกันติดปากว่าเป็นพวก “หัวเก่า” หรือ “หัวโบราณ” ที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงไม่ได้ง่ายๆ” ประกอบกับในแนวความคิดการยอมรับที่แบ่งกลุ่มบุคคลตามความเร็วในการยอมรับนวัตกรรมนั้น ผู้ที่มีอายุน้อยได้ถูกจัดไว้ในกลุ่มแรกที่เป็นผู้นำการยอมรับ (Innovators) ฉะนั้นย่อมเป็นไปได้ว่าผู้ที่มีอายุน้อยจะให้การยอมรับสตรีในการเข้าสู่บทบาทการเป็นพนักงานขับรถเมล์มากกว่าผู้ที่มีอายุมาก

สมมติฐานข้อ 3 จากแนวความคิดของ Oppenheim (1975) ที่ว่าการศึกษามีผลต่อทัศนคติของผู้หญิงในเรื่องความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (Sex-Role Ideology) มากโดยผู้หญิงที่มีการศึกษาสูงจะมีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทตามประเพณีต่ำ ในขณะที่ ผู้หญิงที่มีการศึกษาต่ำ จะยังคงสนับสนุนบทบาทของสตรีตามประเพณีอยู่ ดังนั้น ระดับการศึกษาน่าจะเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์หญิง กล่าวคือ บุคคลที่ได้รับการศึกษาน้อยย่อมมีความคิดความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณีสูง โดยเชื่อว่า ผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ เป็นช่างทำหลังและทำงานบ้าน ในขณะที่ผู้ชายคือผู้ที่แข็งแรง เป็นผู้นำ ซึ่งการยอมรับดังกล่าวย่อมส่งผลให้มีการยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์หญิงต่ำไปด้วย เพราะอาชีพของคนขับรถเมล์ต้องทำงานอยู่บนท้องถนนเป็นเวลานานท่ามกลางสภาพการจราจรติดขัดและมลภาวะที่เป็นพิษ จึงต้องอาศัยความแข็งแรงของร่างกาย มีความอดทนสูง และกล้าตัดสินใจในในยามที่เกิดเหตุการณ์คับขัน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตของผู้โดยสารเป็นสำคัญ ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับบทบาทของผู้หญิงตามความเชื่อแนวประเพณีดังกล่าวแล้วทั้งสิ้น ในทางกลับกัน บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงนั้น มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มักจะไม่ยึดติดกับความเชื่อเรื่องบทบาททางเพศตามแนวประเพณี ย่อมเห็นว่าพหุ.หญิงมีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจสามารถรับผิดชอบชีวิตผู้โดยสารได้ดีเช่นเดียวกับพหุ.ชายดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูง มีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ

สมมติฐานข้อ 4 การที่บุคคลได้อาศัยอยู่ในสภาพทางสังคมที่มีความแตกต่างกัน ย่อมจะส่งผลให้ความคิดเห็นของบุคคลแตกต่างกันด้วย โดยจะเห็นได้ชัดเจนในสังคมเมืองกับสังคมชนบท ซึ่งปัจจุบันพบว่า สังคมเมืองจะอยู่ในสภาพที่รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างเต็มที่ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเห็นได้อย่าง

ชัดเจนทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2516 : 102) นอกจากนี้ ลักษณะสังคมเมืองสมัยใหม่ยังมีการต่อสู้เคลื่อนไหวทางด้านความคิดเกี่ยวกับสิทธิสตรีและความเสมอภาค สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความรู้สึกนึกคิด และการยอมรับบทบาทของสตรีในแง่มุมที่หลากหลาย ส่วนในสังคมชนบท โดยทั่วไปมักมีการสมาคมคิดต่อกันในวงจำกัด เฉพาะครอบครัวและกลุ่มเพื่อนบ้าน ในชุมชนนั่นเอง ทำให้ชาวชนบทไม่มีความคิดกว้างขวางเท่าชาวเมืองและมักจะยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีแบบดั้งเดิม จากความแตกต่างทางสังคมดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่คาดหมายได้ว่า ผู้ที่มีพื้นเพเดิมอยู่ในกรุงเทพมหานคร น่าจะให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์หญิงมากกว่าผู้ที่มีพื้นเพเดิมอยู่ในต่างจังหวัด

สมมติฐานข้อ 5 จากแนวคิดของ Kutner (1976 อ้างถึงใน สุธีรา บุญอาจ, 2537 : 30) เกี่ยวกับความคิดความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณี (Traditional Sex-Role Orientation) ว่าเป็นการมองผู้ชายและผู้หญิงมีพฤติกรรมแตกต่างกันออกไปโดยใช้เพศเป็นตัวกำหนด โดยเมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ไม่ยึดมั่นกับความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณีหรือเป็นผู้ที่เชื่อมั่นในความสามารถ ความเป็นผู้นำ ตลอดจนยอมรับการตัดสินใจของสตรี ย่อมมีการให้ความหมายบทบาทของสตรีกว้างขึ้น ยอมรับให้มีบทบาทต่างๆ ในสังคมได้มากขึ้น แทนที่จะยอมรับเพียงผู้หญิงต้องเป็นผู้ทำงานในบ้าน ดูแลครอบครัวเพียงเท่านั้น ในทางกลับกัน ผู้ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณีสูง มักมีความเชื่อว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ เป็นช้างเท้าหลังและมักใช้อารมณ์ตัดสินใจ ดังนั้นการที่ผู้หญิงมาขับรถเมล์ ย่อมแสดงให้เห็นว่าพหุ. ผู้หญิงมีความพร้อมทางร่างกายและจิตใจน้อยกว่าพหุ.ผู้ชายในการที่จะรับผิดชอบต่อชีวิตผู้โดยสาร จึงอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อที่กล่าวมาข้างต้น ย่อมส่งผลต่อการสนับสนุนหรือให้การยอมรับสตรีในการเข้าสู่บทบาทของการเป็นพนักงานขับรถเมล์แตกต่างกัน กล่าวคือบุคคลที่มีความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณีต่ำ จึงน่าจะให้การยอมรับพหุ.หญิงอยู่ในระดับสูงกว่าบุคคลที่มีความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณีสูง

สมมติฐานข้อ 6-8 จากแนวความคิดอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิงเชิงบรรทัดฐาน (Normative Reference Group) ตามทัศนะของ Robert E. Clark ที่ว่า บุคคลจะใช้บรรทัดฐาน ค่านิยม ตลอดจนความคิดความเชื่อของกลุ่มนั้นมาเป็นของตนเอง และมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมค่านิยม ตลอดจนทัศนคติต่างๆ ตามความเชื่อนี้ บิดา มารดา

และเพื่อนสนิทนั้นถือว่าเป็นกลุ่มอ้างอิงที่สำคัญกลุ่มหนึ่ง ดังนั้น การที่บุคคลรับรู้ว่ามีบิดามารดาหรือเพื่อนสนิทให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับสูง บุคคลย่อมมีแนวโน้มที่ให้การยอมรับไปในทิศทางเดียวกันคือ สนับสนุนและให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์หญิงสูงด้วย ในทางกลับกัน หากบุคคลรับรู้ว่ามีบิดามารดา หรือเพื่อนสนิทให้การยอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับต่ำ บุคคลน่าจะให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์หญิงต่ำไปด้วย

สมมติฐานข้อ 9 ตามแนวความคิดของ Robert E. Clark ที่ว่ากลุ่มอ้างอิงเปรียบเทียบ (Comparative Reference Group) เป็นกลุ่มที่บุคคลใช้เป็นมาตรฐานสำหรับเปรียบเทียบหรือประเมินลักษณะบางอย่างของบุคคล โดยคาดหวังผลจากการเปรียบเทียบด้วย ซึ่งจะทำให้มีความพึงพอใจมากขึ้น หรือรู้สึกไม่พึงพอใจ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ในที่สุด จึงคาดหมายได้ว่า การที่บุคคลมีญาติผู้หญิงประกอบอาชีพขับรถเมลล์ ย่อมทำให้บุคคลรู้สึกพึงพอใจ มีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ พนักงานขับรถเมลล์หญิงอย่างลึกซึ้ง ว่าต้องทำงานวันละเกือบสิบชั่วโมง อยู่ท่ามกลางสภาพการจราจรที่ติดขัดและมลภาวะเป็นพิษจึงส่งผลให้มีทัศนคติในทางที่ดีต่อคนขับรถเมลล์หญิงหรือน่าจะให้การยอมรับพนักงานขับรถเมลล์หญิงสูงกว่าผู้ที่ไม่เคยมีญาติผู้หญิงประกอบอาชีพขับรถเมลล์

สมมติฐานข้อ 10 จากแนวคิดของ Charles R. Foster (1952) ที่ว่าทัศนคติเกิดจากการที่บุคคลนั้นมีประสบการณ์ต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ ทัศนคติจึงเกิดขึ้นในตัวบุคคล ถ้าผู้ใดไม่มีประสบการณ์ต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์นั้น เขาก็จะไม่มีทัศนคติต่อสิ่งเหล่านั้น ดังนั้น บุคคลที่มีประสบการณ์ที่ดีขณะได้รับบริการจากพนักงานขับรถเมลล์หญิง มีแนวโน้มให้การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมลล์หญิงอยู่ในระดับสูงกว่าบุคคลที่มีประสบการณ์ที่ไม่ดีขณะได้รับบริการจากพนักงานขับรถเมลล์หญิง

6. สรุปตัวแปรในการวิจัย

ตัวแปรที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่

- 1.1 เพศ
- 1.2 อายุ
- 1.3 ระดับการศึกษา
- 1.4 ภูมิลำเนาเดิม
- 1.5 ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณี
- 1.6 การยอมรับพนักงานขับรถเมล์หญิงของบิดา
- 1.7 การยอมรับพนักงานขับรถเมล์หญิงของมารดา
- 1.8 การยอมรับพนักงานขับรถเมล์หญิงของเพื่อนสนิท
- 1.9 การมีญาติผู้หญิงที่ประกอบอาชีพพนักงานขับรถเมล์
- 1.10 ประสบการณ์ขณะได้รับบริการจากพนักงานขับรถเมล์หญิง

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์หญิง

7. ระดับการวัดตัวแปร

ตัวแปร	ระดับการวัด
<u>ตัวแปรอิสระ</u>	
- เพศ	Nominal
- อายุ	Ordinal
- ระดับการศึกษา	Ordinal
- ภูมิลำเนาเดิม	Nominal
- ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวประเพณี	Ordinal
- การยอมรับพนักงานขับรถเมล์หญิงของบิดา	Ordinal
- การยอมรับพนักงานขับรถเมล์หญิงของมารดา	Ordinal
- การยอมรับพนักงานขับรถเมล์หญิงของเพื่อนสนิท	Ordinal
- การมีญาติผู้หญิงที่ประกอบอาชีพพนักงานขับรถเมล์	Nominal
- ประสบการณ์ขณะได้รับบริการจากพนักงานขับรถเมล์หญิง	Nominal
<u>ตัวแปรตาม</u>	
- การยอมรับบทบาทของพนักงานขับรถเมล์หญิง	Ordinal